

TRIADA

COLOANA INFINITĂ
VA FI UNA DINTRE
MINUNILE LUMII.

C. Brăncuși

EDITURA

«DESTIN»

ISBN 973-9105-39-6

9 789739 105384

ARHIVA

C. Brăncuși

SORANA
GEORGESCU - GORJAN

ISTORIA
**COLOANEI
INFINITE**

EDITURA
«DESTIN»

SORANA GEORGESCU - GORJAN • ISTORIA COLOANEI INFINITE

ARHIVA GORJAN

SORANA GEORGESCU - GORJAN

**ISTORIA
COLOANEI INFINITE**

*Distinsei doamnei
Sorana Georgescu - Gorjan
multumimile editurii
pentru pretioasa colosalovare,
in speranta continuarii ei.*

cu deosebit respect.

Dan Săvescu

București

29.01.2002 **EDITURA**

DESTIN

**SORANA
GEORGESCU - GORJAN**

ISTORIA COLOANEI INFINITE

Postfață de: BARBU BREZIANU

EDITURA

DESTIN

La împlinirea a 125 de ani de la nașterea lui Constantin Brâncuși, s-a tipărit această carte, într-un tiraj de 1.000 de exemplare, dintre care 100 de exemplare cusute, nepuse în vânzare, sunt numerotate și semnate de autorul cărții.

001

COPERTA COLECȚIEI: Dan Câmpean

COLECȚIE COORDONATĂ DE:
BARBU BREZIANU

DESCRIEREA C.I.P. A BIBLIOTECII NAȚIONALE
© 2001, SORANA GEORGESCU GORJAN
All rights reserved. No photograph may be
reproduced without the written permission of the
copyright owner.

© EDITURA "DESTIN" - 2001

2700 - DEVA, Str. M. Eminescu, Nr. 61A

Tel. 054-620461

SORANA GEORGESCU - GORJAN - ISTORIA
COLOANEI INFINITE

Format 20/10,5 cm

84 p.+ 48 p. ilustrații

ISBN 973-9105-38-6

CONSILIER EDITORIAL: Dan Câmpean

REDACTOR DE CARTE: Petru Dragomir
CULEGERE COMPUTERIZATĂ: Sîrb Gitta
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Făgăraș C. Sebastian

COLOANA INFINITĂ DE LA TÂRGU-JIU*

În anul 1934, sculptorul Constantin Brâncuși a fost invitat să ridice un monument întru cinstirea faptelor eroice ale gorjenilor și, cu deosebire, a rezistenței populației orașului Târgu-Jiu, din timpul primului război mondial.

Artistul dorise dintotdeauna "să facă ceva pentru țară", așa încât a acceptat bucuros comanda, socotind-o un punct culminant în cariera sa.

În februarie 1935, Brâncuși îi scrie Miliței Petrașcu – fosta sa elevă, cea care o sfătuisese pe Aretia Tătărescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, să i se adreseze – că este "ca un ucenic în ajun de a deveni calfă, așa că propunerea nu putea să cadă mai bine".

Brâncuși a avut de multe ori intenția să ridice monumente de for public, dar - cu excepția ansamblului de la Târgu-Jiu - nici unul din proiectele sale nu s-a materializat.

Unele proiecte au fost respinse chiar de comanditarii monumentelor, incapabili să se ridice la înălțimea concepției artistului.

“Fântâna arhaică”, menită să cinstească amintirea regretatului savant Spiru Haret, fost ministru al învățământului, a fost refuzată în 1914 de ministrul de interne de atunci, V.G.Morțun.

Fântâna propusă ca monument în memoria dramaturgului Ion Luca Caragiale a fost respinsă în 1931 de către comitetul de inițiativă din Ploiești.

Fântâna și vatra fumegândă, gândite ca monument funerar pentru poetul Octavian Goga, nu au fost acceptate, în 1938, de către văduva scriitorului.

Nici fântâna sau portalul menite să comemoreze eroii din comuna sa natală, Peștișani, căzuți în primul război mondial, nu au întrunit consensul autorităților locale, în 1923.

Propria exigență a artistului în materie de desăvârșire materială l-a făcut să renunțe el însuși la unele lucrări în aer liber de mari dimensiuni.

În 1927, a abandonat proiectul unei “Păsări în văzduh” din oțel inoxidabil, de 50 de metri înălțime, pentru vila lui Charles de Noailles de la Hyères, din sudul Franței, nedorind să accepte riscul unor deficiențe în executarea lucrării.

În 1939, dificultățile tehnice l-au făcut să respingă ideea unei “Coloane Infinite”, de

mari dimensiuni, din oțel inoxidabil sudat, propusă spre executare de către Societatea Budd de lângă Philadelphia. Conform mărturiei lui Isamu Noguchi, acest mod de lucru i-ar fi contrazis crezul.

În 1949, o comandă pentru o versiune colosală, în oțel inoxidabil, a “Cocoșului”, venită din partea muzeului din Philadelphia, rămâne neonorată.

Perfecționismul artistului l-a împiedicat să realizeze, în 1955, “Pasărea în văzduh” monumentală în fața clădirii Seagram din New York, precum și sculptura, proiectată în 1956, din fața clădirii UNESCO din Paris.

Din varii motive, nici unul din proiectele sale arhitecturale de clădiri în formă de “Coloană Infinită” nu s-a realizat. Exegeza consideră “Coloana Infinită”, o temă des întâlnită în opera lui Brâncuși, drept “cea mai radicală sculptură din istoria modernismului clasic”.

“Coloana Infinită” nu s-a materializat însă în metal nici în Parcul Central din New York, sub forma unui bloc de locuințe, așa cum îl visase Brâncuși în 1926, și nici ca un zgârie-nori din oțel inoxidabil, înalt de 400 de metri la Chicago (1939).

Au rămas doar în stadiul de proiect “Coloana Infinită” pe care artistul intenționa să o ridice în 1930 în capitala României, ca și coloana gigantică din oțel inoxidabil șlefuit, menită să se ridice în 1956 pe malul lacului Michigan, ca “una din minunile lumii”.

Nu s-au elucidat nici până în prezent cauzele care l-au împiedicat pe Brâncuși să realizeze în 1938 un alt proiect arhitectural al său - “Templul Meditației”, din Indore, în India.

Un lucru este cert : Brâncuși a dus până la capăt un singur proiect de for public - ansamblul de la Târgu-Jiu, cunoscut și admirat în întreaga lume. Ridicat în județul natal al sculptorului, ansamblul este socotit una din realizările sculpturale majore ale secolului XX, "singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi comparată cu marile monumente ale Egiptului, ale Greciei sau ale Renașterii".

●

Pe malul Jiului, în parcul orașului , se află o masă rotundă din piatră, înconjurată de douăsprezece scaune rotunde – "Masa Tăcerii". O alee mărginită de treizeci de scaune pătrate din piatră duce la "Poarta Sărutului", făcută din piatră, încadrată de două bănci din piatră și aflată în apropierea intrării în parc. Pornind pe Calea Eroilor, vizitatorul trece pe lângă Biserica Sfinții Apostoli și apoi zărește silueta "Coloanei Infinite", monumentală, făcută din fontă și oțel. Frumusețea-i impresionantă și se dezvăluie doar când îi stai alături.

●

Tema "Coloanei Infinite" l-a obsedat de mult pe sculptor, care a cioplit-o mai întâi în lemn. Este o structură specială care se deosebește de coloanele clasice cu soclu și capitel, întrucât ea nu are nici început și nici sfârșit. Este alcătuită dintr-o succesiune nesfârșită de module identice (trunchiuri de piramidă unite prin baza mare), cu semimodule la capete.

În imaginile atelierelor din Impasse Ronsin, fotografiate de Brâncuși între 1917 și sfârșitul anilor 20, apar coloane din stejar sau plop, cu două, trei, șase sau nouă module, a căror înălțime variază între 1,3 și 7,17 metri.

Când Brâncuși a vizitat pentru prima oară New-York-ul, în 1926, arhitectura orașului i-a dat senzația unei "arte poetice noi și mărețe". L-a perceput ca pe atelierul său la scară mare și a simțit nevoia imperioasă să realizeze coloane având dimensiuni cu adevărat ambițioase. Acest vis nutrit îndelung l-a înfăptuit doar în Gorjul său natal. După părerea artistului, "Coloana" de la Târgu-Jiu a atins un caracter de perfecțiune definitiv.

●

Brâncuși a hotărât că la Târgu-Jiu o "Coloana Infinită" de mari dimensiuni era cel mai potrivit monument pentru comemorarea eroilor căzuți în război. A avut șansa să primească acordul necondiționat al comanditarei. Aretia Tătărescu i-a acordat deplină libertate de acțiune și l-a ajutat să obțină sprijinul financiar necesar. Se cuvine relevat faptul că inițiativa Aretiei a fost susținută de soțul ei, Gheorghe Tătărescu, prim-ministru în cabinetul liberal, în perioada 5 ianuarie 1934 - 28 decembrie 1937.

Perioada în care s-a elaborat și realizat monumentul coincide în mare cu durata guvernării liberale, o perioadă de înflorire economică, prosperitate și creativitate.

Brâncuși a mai cerut și ca de toate

aspectele tehnice ale realizării monumentului să se ocupe o persoană în care avea deplină încredere : Ștefan Georgescu-Gorjan.

Acest tânăr era inginer-șef și adjunct al directorului la Atelierele Centrale Petroșani din cadrul Societății "Petroșani". Conducea biroul de proiectare, turnătorii și laboratoarele și cunoștea foarte bine forța de muncă de înaltă calificare. Societatea "Petroșani" era o societate pe acțiuni cu capital liberal, iar directorul general, inginerul Ioan Bujoiu, era un membru marcant al partidului liberal și ministru în cabinetul Tătărescu. La cererea premierului, societatea a fost de acord să suporte costul execuției și montării monumentului, precum și să asigure personalul calificat. Conducerea societății i-a dat mână liberă inginerului Gorjan să supravegheze întreaga operație.

Oare de ce i-a acordat Brâncuși încredere lui Gorjan? Acesta era fiul unui vechi prieten al său din Gorj, care-l ajutase în tinerețe. În 1902, ca absolvent de Belle-Arte, Brâncuși realizase un bust în ghips al lui Ion Georgescu-Gorjan, în semn de afecțiune.

În decembrie 1934 și ianuarie 1935 Ștefan l-a vizitat pe sculptor în atelierul său parizian și au stat mult de "taină", ca doi olteni... Sculptorul a constatat cu plăcere că tânărul inginer îmbina temeinica pregătire profesională cu buna cunoaștere a limbilor străine și cu aplecarea spre filosofie, istorie, literatură și artă. Tânărul inginer era conștient de genialitatea sculptorului și a reușit să-i intuiască intențiile cu privire la "Coloana Infinită". A oferit o soluție tehnică la problema pusă de construirea unei structuri din metal de mari dimensiuni:

"Să se încastreze baza unui stâlp solid de oțel într-o fundație masivă din beton și să se tragă pe stâlp, suprapunându-se ca niște mărgeluri uriașe, goale în interior, «elementele» spațiale identice ale coloanei."

Perfecta suprapunere a acestor "elemente" avea să asigure impresia de continuitate. Coloana va părea că țâșnește ca o tulpină, avântându-se spre infinit.

Această concepție tehnică s-a bucurat de aprobarea artistului, care l-a invitat pe inginer să-l secondeze în realizarea proiectului pentru Târgu-Jiu. Data nașterii concepției tehnice este consemnată pe catalogul dăruit de artist viitorului său asistent tehnic : 7 ianuarie 1935.

Sculptorul și inginerul s-au mai întâlnit la Paris în decembrie 1936 și mai 1937, pentru a discuta diverse detalii. Brâncuși a precizat că la turnarea modulelor (pe care le numea "elemente" sau "mărgeluri") se va folosi fonta, pe care o socotea cea mai rezistentă. Metalizarea cu alamă urma să asigure un aspect galben-auriu.

În iunie 1937, Brâncuși a sosit la București și a luat legătura cu conducerea Societății "Petroșani" pentru a discuta probleme financiare și organizatorice. A mers la Poiana-Gorj și a stat la familia Tătărescu, apoi a vizitat Târgu-Jiul cu Aretia, pentru a alege amplasamentele. Ansamblul avea să cuprindă în final : "Masa Tăcerii", în apropierea podului de peste Jiu, unde locuitorii orașului își apăraseră urbea în fața dușmanului în octombrie 1916, "Poarta Sărutului", aproape de intrarea în parcul municipal, și "Coloana Infinită", pe un tăpșan,

la răsărit, având munții Parâng în fundal.

La sfârșitul lui iulie, Brâncuși și Gorjan s-au întâlnit la Târgu-Jiu și au vizitat locul ales de artist pentru "Coloana" sa. Gorjan a fotografiat respectivul teren. Pe mica fotografie Brâncuși a schițat silueta unei coloane cu douăsprezece module, un rond, alei și câțiva ploi. Le-a desenat cu ajutorul stiloului inginerului, cu penița cam boantă și cerneală albastră. Desenul făcut de Brâncuși este giuvaerul colecției Gorjan...

În tot cursul lunii august 1937, Brâncuși a locuit la Petroșani, în casa lui Gorjan. Timp de două săptămâni, artistul și inginerul s-au străduit să stabilească dimensiunile monumentului, punând de acord viziunea artistică a sculptorului cu posibilitățile tehnice și limitele financiare. Brâncuși cerea să se respecte legea armoniei plastice, în privința dimensiunilor unui "element" (așa numea el modulul). Proporția între latura mică, latura mare și înălțimea unui modul trebuia să fie de $(1) : (2) : (4)$. Zile și nopți de nesfârșite discuții, calcule și schițe au dus în cele din urmă la alegerea dimensiunilor ideale : $(450 \text{ mm}) : (900 \text{ mm}) : (1800 \text{ mm})$. Coloana urma să aibă cincisprezece module întregi și două semimodule, respectând o așa-numită formulă de suplețe : $1/2 + 15 + 1/2$. Semimodulul de jos se continua la bază cu o prismă pătrată, asemenea unora din coloanele de lemn. Înălțimea întregii coloane urma să fie de 29,35 metri.

La mijlocul lunii august, Brâncuși a început cioplirea unui model din lemn de tei, cu suprafețe foarte bombate, realizate de tâmplarii de modele de la Atelierele Centrale

"Petroșani". În paralel, la biroul de proiectare se definitiva planul miezului din oțel al "Coloanei". Inginerul Nicolae Hasnaș a efectuat calculele de detalii, sub supravegherea inginerului Gorjan, iar Gavrilă Șomlo, cel mai bun proiectant al Atelierelor, a realizat desenele de execuție.

Inginerul Gorjan relatează că sculptorul a cioplit cu migală o fațetă a modulului, smulgând lemnului, cu răbdare, "fibră după fibră, talaș după talaș, prisosul, învelișul de crisalidă care ascunde suprafețele căutate, așteptate." Oficia "ca un sacerdot, ca un inițiat". În final, a obținut o curbă abia perceptibilă a suprafeței, în contrast cu curbura accentuată a modulului brut. Celelalte fațete au fost definitivitate de excepționalul tâmplar de modele Carol Flisek.

La sfârșitul lui august, Brâncuși a fost rechemat în Franța. Modulul de turnătorie a fost gata la 1 septembrie, la fel ca și planul miezului. Întrucât artistul a revenit abia la începutul lui noiembrie, întreaga răspundere a lucrării i-a revenit inginerului Gorjan.

Inginerul s-a îngrijit ca laminatele din oțel să fie livrate în timp record de oțelăria de la Reșița. În secția de structuri metalice, o echipă pricepută, condusă de neîntrecutul meșter Ion Romoșan, a confecționat stâlpul central. Acesta a fost proiectat din trei tronsoane, pentru a putea fi transportat pe defileul sinuos al Jiului, de la Petroșani la Târgu-Jiu. Sudura electrică a fost efectuată de meșterul Victor Borodi, cel mai bun sudor din Valea Jiului. Pentru a proteja stâlpul împotriva coroziunii, s-au aplicat două straturi

de vopsea de miniu de plumb, în atelier.

Turnarea modulelor în turnătorie a fost executată de echipa condusă de Emeric Szabo și Gheorghe Anastasiu. S-a efectuat și un montaj de probă în atelier, iar modulelor li s-au ștanțat numere de ordine, pentru o corectă montare pe șantier.

S-au făcut și metalizări de probă cu alamă, folosindu-se un pistol de metalizare special.

La Târgu-Jiu, în octombrie, echipa condusă de meșterul Augustin Perini a executat fundația. Firma Wildmann, din Brașov, a prestat servicii gratuit. Groapa de fundație avea forma unui trunchi de piramidă, cu baza mare un pătrat cu latura de 4,5 metri și adâncimea 5 metri. S-au turnat 75 de metri cubi de beton (165 tone). În blocul de beton s-a încastrat o structură specială – o capră în cruce de trei metri – ancorată de baza blocului cu buloane de scelement de doi metri.

Schela, de 35 de metri înălțime, s-a înălțat treptat. A fost păstrată până vara următoare, când s-a executat metalizarea în prezența lui Brâncuși.

Inginerul Gorjan a fotografiat principalele momente ale construirii monumentului. Fotografiile sale, împreună cu cele luate de unii lucrători, se constituie într-un adevărat "film".

Din fotografii se vede că structura tronsonului superior al stâlpului este mai simplă decât a celorlalte două, supuse la solicitări mai mari.

Se prezintă și organizarea de șantier : care trase de boi sau cai aduc pietriș sau o

cisternă cu apă. O locomobilă încălzește aburul, un motor electric este cuplat printr-o curea.

În unele fotografii se vede portalul din lemn cu un palan manual suspendat, folosit la descărcarea modulelor aduse de la Petroșani cu autocamionul.

În fotografii apar și autocamioane, dovedind că acestea au fost mijloacele de transport folosite pentru componentele din oțel și fontă ale monumentului, cu o greutate apreciabilă.

Ingeniosul dispozitiv folosit pentru tragerea modulelor pe stâlp este de asemenea vizibil: o brățara strânsă cu buloane de modul, patru inele și două perechi de tije rigide.

"Filmul" începe cu imaginea locului ales pentru viitorul monument. Următoarea imagine este desenul făcut de Brâncuși. Vin apoi fotografiile realizate la Petroșani: modulul brut și montajul de probă. La Târgu-Jiu se ilustrează principalele momente ale înălțării construcției. Se vede tronsonul inferior la sol, apoi în curs de ridicare. Sunt urmăriți betoniștii în acțiune. O fotografie prezintă aplicarea celui de al treilea strat de miniu de plumb pe stâlp. Se mai poate vedea și felul în care se aplică chitul metalic de etanșare la rosturile dintre module, precum și fixarea modulelor de miez cu ajutorul unor pene metalice subțiri. Tronsoanele stâlpului s-au ridicat cu ajutorul unor cricuri și a unor scripeți. Au fost sudate între ele de către meșterul Borodi, care nu apare însă în imagini. Principalele "personaje" în film sunt meșterul Francisc Hering, care a

supravegheat operațiile de montare, și meșterul Augustin Perini, care a avut în grijă fundația și schela. Inginerul Gorjan, care făcea fotografiile, nu apare în imagini. Brâncuși poate fi văzut din spate, în doar două imagini.

Iată care a fost succesiunea operațiilor :

- încastrarea caprei în cruce.
- prinderea tronsonului inferior de structura încastrată.
- tragerea semimodulului de jos pe stâlp; porțiunea prismatică de la bază se plasează pe cadrul metalic pătrat, susținut de aripioarele caprei în cruce.
- tragerea modulelor I-III pe tronsonul inferior.
- ridicarea tronsonului median și sudarea de cel inferior.
- tragerea modulelor IV-IX pe tronsonul median.
- ridicarea tronsonului superior și sudarea de cel median.
- tragerea pe tronsonul superior a modulelor X-XV și a semimodulului de sus.
- fixarea capacului pe semimodulul de sus.

Întreaga operație s-a încheiat la mijlocul lunii noiembrie. A durat în total trei luni și nu au fost accidente. Inginerul Gorjan l-a ținut în permanență la curent pe Brâncuși cu mersul lucrării, prin scrisori. Acest adevărat "jurnal de bord", păstrat într-o arhivă din Paris, ar putea furniza informații prețioase cercetătorilor.

La începutul lui noiembrie, artistul a venit să supravegheze montarea modulelor II și III, apoi a trebuit să plece în India. A revenit

în iunie 1938 și a supravegheat operația de metalizare cu alamă, executată de o firmă din București, filiala unei întreprinderi elvețiene.

Intregul ansamblu a fost inaugurat în octombrie 1938. Există controverse cu privire la prezența artistului la festivități. Inginerul Gorjan era plecat din țară la acea dată.

Brâncuși a părăsit țara pentru totdeauna, în 1938. Lăsa în urmă în patria sa o comoară neprețuită – unica sa lucrare de for public. Visul său, coloana făcută să sprijine bolta cerească, prinsese viață în oțel și fontă, mulțumită strădaniei unei echipe de specialiști care s-au devotat operei, sub conducerea unui tânăr inginer.

* Comunicare la Colocviul "Brâncuși", Milano, 3 mai 1996.

P.S. Au fost la Brâncuși,
cu care am stat mult de
volă. E un adevărat
artist, de geniu!

26. XII. 1934

Paris

Post scriptum-ul scrisorii inginerului Ștefan Georgescu Gorjan care certifică simțul valorii acestuia în aprecierea artei lui Brâncuși

The post-script of the letter of the engineer Ștefan Georgescu Gorjan that certifies his sense of value

ISTORICUL REALIZĂRII COLOANEI INFINITE DIN TÂRGU-JIU*

Sculptorul Constantin Brâncuși a ridicat ansamblul monumental de la Târgu-Jiu în 1937-1938, în amintirea eroismului ostașilor gorjeni căzuți în luptă în timpul primului război mondial.

Creând "singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi comparată cu marile monumente ale Egiptului, ale Greciei sau ale Renașterii"¹, artistul își împlănea vechiul vis de a înălța o lucrare de for public de mari dimensiuni. Numeroasele sale proiecte la scară mare au rămas în stadiul de idei sau schițe, fie din cauza lipsei de înțelegere a comanditarilor, fie din cauza mării sale exigențe.² După Sidney Geist, faptul că singurul proiect finalizat de Brâncuși se află în propria lui țară este "o supremă dreptate poetică"³.

Realizarea ansamblului a fost posibilă mulțumită unui fericit concurs de împrejurări. Artistul, care declarase în 1925 că se află la Paris ca să-și facă ucenicia⁴, se simțea ajuns acum la deplina maturitate artistică: "Toate lucrurile începute de atâta vreme sunt spre sfârșit și eu sunt ca un ucenic în ajun de a deveni calfă..."⁵.

Era fericit că i se îndeplinea dorința "să pot face ceva la noi în țară"⁶. Comanditara, Aretia Tătărescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, i-a acordat artistului "libertate desăvârșită în ceea ce privește concepția monumentului și realizarea lui"⁷, l-a înțeles și susținut, moral și material. Răstimpul de elaborare și realizare a ansamblului a coincis în linii mari cu perioada de guvernare a cabinetului liberal condus de Gheorghe Tătărescu, soțul Aretiei, care a sprijinit concret inițiativa acesteia. A fost o perioadă de maximă stabilitate, prosperitate și manifestare creatoare a României moderne, de înflorire a culturii și artelor⁸. Prosperitatea economică a permis și conducerii Societății "Petroșani" să aloce peste două milioane și jumătate de lei pentru ridicarea "Coloanei", la îndemnul directorului general, inginerul Ioan Bujoiu, om cu vederi largi și vocație de sponsor⁹. Brâncuși, absolvent al unei excelente școli de arte și meserii, a găsit în țară meșteri pentru care meseria era artă și mândrie și care i-au înțeles așteptările. L-a onorat cu încrederea sa pe tânărul inginer Ștefan Georgescu-Gorjan, care i-a câștigat prețuirea prin concepția tehnică originală oferită, prin capacitatea sa organizatorică, perseverența

și dăruirea puse în slujba artei¹⁰. Echipa de minunați tehnicieni și specialiști competenți s-a ridicat la nivelul exigențelor artistului.

În monumentele care compun ansamblul (Masa Tăcerii, Poarta Sărutului și Coloana Infinită), Brâncuși a reluat teme mai vechi din opera sa, dându-le o nouă strălucire.

Sculptorul considera "Coloana" drept lucrarea în care a reușit să atingă "un caracter de perfecțiune definitiv"¹¹. Dorea de mult să ridice coloane înalte cu care să sprijine bolta cerească¹², și la Târgu-Jiu i s-a împlinit visul. "Supremul exemplu al coloanelor sale"¹³ nu este o simplă replică a coloanelor de lemn, ci "simbolul nesfârșitului în sine, un simbol quasimatic al esteticii noi"¹⁴.

Coloana Infinită brâncușiană se deosebește de coloanele antice cu soclu și capitel. Este o structură aparte, care dă impresia de nesfârșire prin repetarea la infinit a unor module identice (trunchiuri de piramidă unite prin baza mare), având la capete semimodule. Acest tip de coloană face saltul de la statutul de soclu la cel de sculptură, fiind considerată "sculptura cea mai radicală din istoria modernismului clasic"¹⁵. Căutând proporția ideală dintre latura mică, latura mare și înălțimea unui modul, Brâncuși a descoperit "legea armoniei plastice" (1:2:4), pe care a aplicat-o la toate coloanele sale¹⁶. Succesiunea modulelor întregi și a semimodulelor se exprimă aritmetic prin așa-numita "formulă de

suplețe”: “ $1/2+n+1/2$ ”. “Coloana” de la Târgu-Jiu a atins idealul în acest sens: $1/2+15+1/2$.

Dacă Brâncuși și-a cioplit singur coloanele din lemn, pentru coloana din metal a recurs la concursul tehnicienilor. Concepția tehnică aplicată îi aparține inginerului Ștefan Georgescu-Gorjan: “să se încastreze în beton baza unui stâlp solid de oțel, pe care să se tragă, suprapunându-se, ca niște mărgeluri uriașe, goale în interior, elementele spațiale identice ale coloanei. Îmbinarea perfectă a elementelor la rosturi avea să asigure impresia de continuitate”¹⁷. “Baza subterană puternică, încastrată într-un masiv bloc de fundație din beton, calculat pentru a rezista cu prisosință efortului de răsturnare celui mai defavorabil”, a permis să se satisfacă dorința sculptorului ca avântata coloană “să dea impresia că răsare din pământ, din iarbă, ca o tulpină”¹⁸.

Cronologia realizării Coloanei Infinite

Faza preliminară

1934 – Paris.

Brâncuși este invitat să ridice la Târgu-Jiu un monument în cinstea eroilor gorjeni. Milița Petrașcu (eleva sculptorului între 1919 și 1923) îi sugerase ideea Aretiei Tătărescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Gorjene și soția primului-ministru Gheorghe Tătărescu.

1935 – Paris – 7 ianuarie.

Brâncuși discută cu inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, fiul unui bun prieten din tinerețe, despre comanda primită. Acesta îi propune soluții tehnice pentru o coloană de mari dimensiuni, este invitat să colaboreze cu artistul și acceptă.

11 februarie.

Brâncuși își dă consimțământul de principiu într-o scrisoare către Milița Petrașcu.

În perioada 1935-1936 poartă corespondență cu doamna Tătărescu pentru perfectarea detaliilor și realizează macheta “Porții Sărutului”. Inginerul se documentează intens.

1936 - Paris - 7 decembrie.

Artistul și inginerul aleg materialele pentru module (fontă acoperită cu strat de alamă, pulverizat la cald). Se discută posibilitatea executării lucrării la Atelierele Centrale Petroșani, unde Gorjan, ca inginer-șef, poate supraveghea personal operațiile de proiectare, turnare și prelucrare a modulelor, ca și confecționarea stâlpului.

1937 - Paris - luna mai.

Noi discuții, legate de detalii tehnice.

1937 - România - iunie, iulie.

Brâncuși contactează la București conducerea Societății Petroșani și stabilește detaliile financiare și organizatorice. La Poiana-Gorj locuiește la familia Tătărescu și discută cu comitetul Ligii. La Târgu-Jiu alege amplasamentul pentru “Coloană” și “Portal” și începe lucrul la “Portal”.

Stabilirea dimensiunii viitoarei Coloane (1937)

Târgu-Jiu - sfârșit de iulie.

Brâncuși și Gorjan inspectează locul amplasării Coloanei (fostul târg de vite din estul orașului, numit de Brâncuși "Târgul Fânului"). Gorjan fotografiază locul..

Petroșani – 1-14 august.

Găzduit în locuința inginerului, Brâncuși schițează silueta "Coloanei" și a unui părculeț pe fotografia locului. Nenumăratele încercări de stabilire a dimensiunilor unui modul și a înălțimii totale țin seama de posibilitățile financiare, de cerințele tehnicii și de viziunea artistică a sculptorului. Schițele și calculele sumare realizate de ing. Gorjan se definitivează la atelierul de proiectare de către ing. Hasnaș. Soluția aleasă este: " $1/2+15+1/2$ "; modul cu latura mică 450 mm, latura mare 900 mm, înălțimea 1800 mm (perfectă încadrare în formula (1):(2):(4) a armoniei plastice), înălțimea totală 29,35 m.

Construcția propriu-zisă a Coloanei (1937)

Petroșani – 15-31 august.

În Atelierele Centrale, în atelierul de tâmplărie de modele, se confecționează un modul brut din lemn de tei, cu suprafețe laterale foarte bombate, conform indicațiilor sculptorului. Acesta cioplește cu migală o față, dându-i o curbură abia perceptibilă. Celelalte 3 fețe le cioplește tâmplarul artist Carol Flisek. Se aplică lac roșu, se

confecționează cutia de miez, armătura și un sașiu special. Se fac modelele pentru semimodule. (Modulul cioplit de Brâncuși a dispărut. Imaginea modulului brut se păstrează într-o fotografie realizată de ing. Gorjan). La biroul de proiectare ing. Nicolae Hasnaș realizează calcule de detaliu, proiectantul Gavrilă Șomlo face desenele de execuție. Operațiile sunt verificate de ing. Gorjan. Acesta comandă profile și table de oțel (St 3711) la Reșița. Cabinetul primului-ministru urgencează executarea comenzii. La sfârșitul lunii Brâncuși pleacă la București și apoi în Franța, lăsând întreaga răspundere a lucrării pe seama inginerului Gorjan.

Petroșani – 1 septembrie.

Se termină modulul de turnătorie și proiectul stâlpului de susținere.

Paris – 2 septembrie.

Brâncuși îi scrie inginerului să facă urgent fundația (trebuie însă realizată mai întâi structura metalică).

Petroșani – septembrie.

La turnătorie începe turnarea modulelor, care pune mari probleme. Cu materialele sosite de la Reșița, la secția de construcții metalice se execută stâlpul de susținere, sub conducerea meșterului Ion Romoșan.

Miezul, proiectat în trei tronsoane, pentru transport pe defileul sinuos al Jiului, se acoperă în atelier cu două straturi anticorozive de miniu de plumb.

Paris – 18 septembrie.

Brâncuși îi telegrafiază inginerului că metalizarea trebuie să fie galbenă.

Petroșani – 12 octombrie.

Inginerul îi scrie sculptorului că sunt gata 10 module și jumătate. Fundația se execută la Târgu-Jiu, de o echipă din Petroșani. S-a expediat deja structura metalică. Sunt mari probleme cu metalizarea.

Paris – 15 octombrie.

Brâncuși îi scrie inginerului, recomandând beton de calitate și metalizare galbenă.

Petroșani – 18 octombrie.

Inginerul îl informează pe Brâncuși despre dificultățile întâmpinate la fundație (20 de zile de ploaie). Au fost mari probleme la transportul primului tronson. Sunt gata 13 module și jumătate, suprafețele plan-paralele ale modulelor se rabotează cu grijă și modulele se vor fixa de stâlp cu pene. S-a renunțat la ideea unui colier de sudură, din cauza oscilațiilor vântului.

Petroșani – octombrie.

Montajul de probă al modulelor se realizează în secția de construcții metalice. Se ajustează modulele, unul câte unul, pentru îmbinare perfectă, se ștanțează numere de ordine. Inginerul fotografiază operația: se văd aripioarele “caprei în cruce” și cadrul-suport de oțel.

“Filmul” montajului

Coloanei la Târgu-Jiu (1937)

Octombrie

Ing. Gorjan fotografiază șantierul în curs de organizare. Se amestecă și se toarnă betonul, se descarcă pietriș din căruțe trase de cai sau boi. Pentru beton se folosește apă caldă. Cisterna cu apă este adusă pe un car cu boi, aburul pentru încălzirea apei se pregătește într-o locomobilă. Mecanicii cuplează motorul electric prin curea.

Echipa de montaj se fotografiază lângă tronsonul inferior al stâlpului, aflat pe sol. Ilustrata poartă data poștei (22 octombrie 1937).

Fotografiile, făcute de muncitori, ilustrează ridicarea structurii de rezistență cu “capra în cruce”, pentru a fi încastrată în fundație.

Inginerul Gorjan fotografiază descărcarea uneltelor și materialelor din camionul venit de la Petroșani. Modulele, aduse când le vine rândul la montare, sunt protejate cu o prelată din pânză impermeabilă. În fundal se vede schela și tronsonul inferior prins de structura încastrată.

Echipa de montaj, condusă de Francisc Hering (cu șapcă și mustață), pozează alături de modulele proaspăt descărcate. Se văd bine suprafețele plane de îmbinare, numite de Brâncuși “umăr de înjghebare”. Se vede și portalul de lemn cu palan manual suspendat, folosit la descărcare.

Într-o imagine de ansamblu realizată de ing. Gorjan apare schela în curs de montare și tronsonul inferior.

Următoarea imagine arată cum se toarnă ultimul strat de beton, pe partea superioară a fundației. Peste partea de sus a aripilor "caprei în cruce" s-a tras cadrul-suport de oțel, rezemat de platbande sudate. Un vopsitor suspendat într-un leagăn aplică ultimul strat de miniu de plumb. Se văd bine cordoanele de sudură întrerupte și niturile aripilor "caprei în cruce".

Fotografia arată cum se așează pe cadrul de oțel semimodulul de bază continuat cu porțiunea prismatică de 450 mm. Este vizibil dispozitivul de tragere a modulelor.

În imagine se vede semimodulul deja fixat. Apare în fundal autocamionul de la Atelierele Centrale.

Noiembrie 1-7

La începutul lunii noiembrie, Brâncuși revine la Târgu-Jiu. Inspectează "Poarta" în stare brută, aleea defrișată, prima versiune a "Mesei". Asistă la sfințirea Bisericii Sfinții Apostoli. Supraveghează montarea primelor module întregi pe "Coloană". Satisfăcut de felul în care se desfășoară operația, o lasă în continuare în grija inginerului Gorjan.

Primul modul întreg s-a ridicat cu palanul fixat de schelă și cu dispozitivul special de prindere, apoi s-a lăsat în jos cu grijă pe stâlp. Rosturile dintre modul și semimodulul de bază s-au umplut cu chit metalic de etanșare. Operațiile se repetă pentru modulele II și III.

Inginerul Gorjan l-a fotografiat pe artist în timp ce urmărea ridicarea și tragerea pe stâlp a modulului II.

Noiembrie 7-15

Tronsonul median al stâlpului se ridică cu ajutorul unui palan și al unor cricuri și se va asambla de tronsonul inferior prin sudură de către Victor Borodi. Se aplică apoi stratul trei de protecție. Pe acest tronson se vor trage modulele IV-IX, blocate pe miez prin pene metalice subțiri. Orizontalitatea se verifică cu bolobocul.

Inginerul Gorjan fotografiază tragerea modulului VIII. Schela a atins înălțimea finală – 35 m.

Ridicarea și îmbinarea tronsonului superior, având o structură mai ușoară, constituie următoarea etapă. Pe acest tronson se trag modulele IX-XV și semimodulul superior, apoi se va monta capacul.

Trei imagini diferite prezintă montajul acestui tronson: sprijinit pe sol și ridicat. Următoarea imagine arată un detaliu constructiv al tronsonului.

"Filmul" continuă cu vederea de ansamblu a "Coloanei" cu 10 module trase. În fundal se vede silueta bisericii pe axa Căii Eroilor. Urmează imaginea a 15 module trase, fotografia echipei gata de plecare și poza primelor vizitatoare, lângă monumentul cu modulele perfect suprapuse. Schela se va păstra pentru metalizare.

Montajul se încheie la mijlocul lunii noiembrie. Construcția și ridicarea "Coloanei" au durat practic 3 luni. Nu au fost accidente.

Finisarea ansamblului la Târgu-Jiu (1938)

Junie - iulie

Brâncuși revine în țară pentru finisarea "Porții Sărutului" și definitivarea "Mesei Tăcerii".

20 iunie - 25 iulie

Firma "Metalizarea" execută pulverizarea "Coloanei" cu zinc și alamă. Sârma de alamă dintr-un aliaj curat, comandată din Elveția de ing. Gorjan, a dat rezultate care l-au mulțumit pe Brâncuși.

Septembrie

Se plasează la locul lor scaunele din jurul Mesei și de pe alee.

20 septembrie

Brâncuși pleacă din Târgu-Jiu.

27 octombrie

Se inaugurează ansamblul. Inginerul Gorjan lipsește din țară, iar prezența lui Brâncuși este controversată.

*Publicat în "Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice", an XI, nr. 1-4, 2001, p.56-61.

"HABENT SUA FATA COLUMNAE"

Monumentul înălțat sub o zodie fericită va avea de traversat numeroase vicisitudini. Urmează războiul, apoi perioada comunistă. Sculptorul devine "persona non grata".

Lungi ani de detenție îi așteaptă pe Gheorghe Tătărescu, Ioan Bujoiu, Ștefan Georgescu-Gorjan. În 1950 se distruge prețioasa arhivă a familiei Tătărescu. Dispare și caietul cu notițe stenografiate de inginerul Gorjan. Prin anii 50 se încearcă dărâmarea "Coloanei", aplicându-i-se o forță de tracțiune de 8800 kgf. Perfecta verticalitate, verificată în 1937, este înlocuită cu o ușoară deviere, măsurată la cererea inginerului Gorjan, în 1964 și 1984.

Conștient de importanța păstrării monumenului, inginerul elaborează proiecte

de restaurare-remetalizare în 1965-1966 și 1975-1976 și supraveghează respectivele operații. Concepe și un proiect de revizie capitală. Investigațiile amănunțite efectuate în 1983 și 1984 de o echipă de la INCERC, pe baza documentelor furnizate de inginer, conduc la concluzia că starea de conservare a Coloanei este bună și se recomandă doar remetalizarea.

Constantin Brâncuși a încetat din viață la 16 martie 1957, inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan la 5 martie 1985.

Arhiva strânsă de inginer în legătură cu realizarea monumentului, articolele, conferințele și interviurile sale oferă date importante legate de lucrare.

În 1996 modulele au fost demontate în prag de iarnă, miezul a fost lăsat pradă intemperiiilor. S-au purtat nesfârșite polemici despre restaurare.

În anul 2000 s-au conjugat din nou toate eforturile pentru a se reface lucrarea despre care raportul UNESCO aprecia că este "nu numai o capodoperă a artei moderne, ci și o extraordinară operă inginerească"²⁰.

FINIS CORONAT OPUS

"De aplecat spre pământ e mai ușor. Dar o să fie greu când va trebui s-o înălțăm din nou." Cuvintele profetice spuse de personajul Brâncuși în piesa de teatru "Coloana" de Mircea Eliade s-au adeverit prin cei patru ani scurși între momentul decapitării monumentului, în 1996, de Ziua Crucii, și refacerea lui, în decembrie 2000.

Timp de patru ani, stâlpul de oțel al "Coloanei" a rămas descoperit, pradă vântului și zăpezilor, folosit de ciori drept cuib. Modulele din fontă, smulse brutal, s-au fisurat, lovite cu barosul. Carota perforată în ultimul modul întreg va pune probleme dificile. Dacă n-ar fi existat acea brutală imixtiune, "Coloana" ar fi putut rezista încă multă vreme.

I se datorează ministrului Culturii, Ion Caramitru, stoparea nefastei inițiative a

înlocuirii operei cu un surogat. La sfatul experților UNESCO și cu sprijinul financiar al Băncii Mondiale și al Fondului Mondial al Monumentelor, s-a purces la o restaurare reală, pe baza proiectului elaborat de colectivul Uniunii Artiștilor Plastici.

Brâncuși spunea: "Viața mea a fost o succesiune de miracole".

A fost un miracol ridicarea "Coloanei" în 1937, prin truda unor oameni pricepuți să construiască stâlpi de susținere și utilaje pentru abatajele miniere, de la Atelierele Centrale Petroșani.

Tot un miracol este și felul în care s-a pus în operă proiectul de restaurare de către specialistii de la Turbomecanica și Plasmajet, experți în realizarea motoarelor de avion. S-a creat un arc peste timp între munca celor legați de străfundurile pământului și strădania celor ce fac posibil zborul. "Zborul, ce fericire!", spunea Brâncuși...

Am vizitat șantierul restaurării în momentul terminării lucrului la structura de rezistență. Am asistat apoi la tragerea pe stâlp a ultimelor module, după ce călătoriseră prin văzduh asemeni unor prunci neprețuiți, suspendați în "coșulețul" ridicat de macaraua hidraulică cu nespusă grijă. M-a uluit admirabila dăruire cu care au lucrat toți cei de aici, muncitori și ingineri, zi și noapte, sub conducerea inginerului Virgil Călea (directorul de program din partea Turbomecanicii) și a inginerului Ion Trușcă, specialistul în metalizări în jet de plasmă, "la limita imposibilului". Reînviase parcă spiritul de echipă care a caracterizat munca din anii

'30. De altfel, trăinicia lucrului realizat de predecesorii de atunci a stârnit admirația restauratorilor.

În continuarea "filmului" înălțării "Coloanei" în 1937, în anul 2000 s-a înregistrat video fiecare etapă a restaurării, efectuată cu procedeele cele mai moderne și performante ale sfârșitului de mileniu.

Un miracol l-a constituit și vremea uscată, cu totul neobișnuită pentru lunile de iarnă, iar la 17 decembrie, când Mitropolitul Olteniei a resfințit "Coloana" renăscută, soarele strălucitor pe cerul senin părea să confirme destinul unic al acestui simbol al poporului nostru.

Coloana Infinită îmi aduce mereu în gând cuvintele lui Ezra Pound: "Un om se aruncă spre infinit, și operele de artă sunt urma pe care o lasă în lumea fenomenală".²¹

Și-mi amintesc și de ultimul cuvânt, șoptit de inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, tatăl meu, înainte de Marea Trecere: "VERTICAL!"

BIBLIOGRAFIE

1) William Tucker, *The Hand That Changes the Forms*, The Daily Telegraph, London, 20 iulie 1973.

2) Sorana Georgescu-Gorjan, *Proiecte arhitecturale la Brâncuși*, în *Brâncuși - Templul din Indor* de Ștefan Georgescu-Gorjan, Ed. Eminescu, București, 1996, p. 135-139.

3) Sidney Geist, *O coloană la sfârșit*, Tribuna, nr. 8, 24 februarie, 1966.

4) This Quarter, vol. 1, nr.1, 1925, Paris, p.235.

5) Brâncuși către Milița Petrașcu (scrisoare din 11 febr. 1935), Biblioteca Academiei Române.

6) Ibidem.

7) Interviu cu Sanda Tătărescu, în *Convorbiri Culturale* de Paul Anghel, Ed. Eminescu, București, 1972, p.30.

8) Nicolae Șerban Tanașoca, *Cuvânt înainte*, în *Mărturii pentru istorie* de Gh. Tătărescu, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. XXVI.

9) Sorana Georgescu-Gorjan, *Sponsorii Coloanei Infinite*, în *Pași pe nisipul eternității*, Ed. Fundației "Constantin Brâncuși", Târgu-Jiu, 1997, p.152-153.

10) Sorana Georgescu-Gorjan, *Un inginer în slujba artei*, conferință ținută la "Serile Muzeului Memorial Dimitrie și Aurelia Ghiată", 25 IV 1998.

11) P.G. Adrian, *Constantin Brancusi*, Goya, nr.16, ianuarie 1957, p. 238.

12) Catalogul expoziției Brâncuși, Brummer Gallery, 1933-1934, New York.

13) Friedrich Teja Bach, *The Reality of Sculpture* în *Constantin Brancusi*, Philadelphia Museum of Art, 1995, p. 158.

14) Ștefan Georgescu-Gorjan, *Amintiri despre Brâncuși*, Scrisul Românesc, Craiova, 1988, p.176.

15) Bach, p.160.

16) Ștefan Georgescu-Gorjan, *Amintiri despre Brâncuși*, p. 87, 91.

17) Ibidem, p.82.

18) Ibidem, p.87.

19) Pentru cronologie s-a consultat arhiva Gorjan (manuscrite, corespondență, documente, fotografii). Fotografii reproduse în carte fac parte din arhiva Gorjan și au fost în majoritate realizate de inginer în 1937.

20) UNESCO, *Misiune la București și Târgu-Jiu (România)*

21) *Ștefan Porcu*

Barbu Brezianu

SORANA, URMAȘA DINASTIEI GORJENILOR

Ursita joacă nu numai renghiuri dar și împletește uneori armonios soarta oamenilor. Iată în secolul trecut cum, nu departe de mănăstirea Tismana, în comuna Godișești, se naștea în 1869 Ion Ciobanu (alias Ion Georgescu Gorjan), iar șapte ani mai târziu, numai la câțiva kilometri distanță, și tot în județul "Gorjiului", pe plaiul Vulcan, comuna Peștișani, în cătunul Hobița, vedea lumina soarelui Constantin Brâncuși!

Atrași de mirajul și forfota orașului, amândoi dornici "de procopseală", vor porni **per pedes**, fiecare de capul lui, spre Craiova, unde în 1893 îi găsim ucenicind pe

aceeași stradă, Madona Dudu-Constantin la numărul 19, la un "Magazin de Mărfuri și Coloniale", iar Ion la numărul 23, la prăvălia cu "zefire", "preșuri" și alte "lipscăanii", la "Steaua Colorată". Aici, deasupra (la etaj), va poposi Brâncuși în anul 1902, răstimp în care el va modela în gips un admirabil portret al gazdei sale, cel al prietenului Ion Georgescu-Gorjan.

*

Firul se leagă mai departe, după mai bine de 35 de ani, când fiul lui Ion Georgescu-Gorjan - Ștefan (pe care Brâncuși îl trata "cu multă omenie și drag") a colaborat cu fidelitate și trăinicie la înfăptuirea **Coloanei fără sfârșit**, izbutind în 1937 performanța ca numai în patru (4) luni de zile, și cu mijloacele domoale aflate în Regatul României de atunci să înalțe - după cum consemna un istoric de artă englez - "singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi asemuită cu marile monumente ale Egiptului, Greciei și ale Renașterii".

Ștefan Georgescu-Gorjan, ca un paznic de far, a purtat tot lungul vieții sale grija Coloanei lui Brâncuși, remetalizând-o pentru ultima dată în 1976...

De atunci paraginea, un nesfârșit șir de neajunsuri și fărădelegi s-au abătut nu numai asupra **Coloanei** și a arborilor ce o înconjurau (și care au fost cu toții retezați), dar, rând pe rând, și asupra celorlalte capodopere lăsate intacte...

*

Soarta se va încrucișa de astă-dată și cu a subsemnatului - și aceasta printr-un insolit ricoșeu cu epopeea finlandeză **Kalevala** -, într-o împrejurare ce dezvăluie și o fațetă aproape uitată a biografiei constructorului Coloanei: anume aceea de foarte iscusit editor și tipăritor de valori literare.

Și a trecut amar de vreme când, într-o bună zi a anului 1964, a urcat scările Institutului de Istoria Artei al Academiei editorul de odinioară al primei versiuni a traducerii epopeei finlandeze Kalevala, pe care nu-l mai văzusem din anii 1940. Domnul Ștefan Georgescu-Gorjan aducea cu sine un foarte interesant text redactat în limba engleză și intitulat **The Genesis of the Column without End** - un studiu însoțit de o mică fotografie pe care Brâncuși însuși schițase cu stiloul nu numai silueta **Coloanei**, dar și peisajul înconjurător, astfel cum l-ar fi vrut. Mai adusesese și alte șase fotografii reprezentând etape ale procesului de montare și desăvârșire a **Coloanei**, a cărei concepție tehnică îi aprținea.

Am primit cu entuziasm și recunoștință articolul și documentele iconografice și aceasta cu atât mai mult cu cât un atare subiect se suprapunea temei "Brâncuși în România", pe care profesorul Oprescu o înscriesese în "planul de activitate" al Institutului. Și fiindcă tocmai atunci descoperisem un vechi text din ziarul **L'Intransigent**, semnat de Maurice Raynal (căruia sculptorul îi

construise nu de mult un șemineu la reședința sa din Quincy-Voisin) - text intitulat **Brâncuși raffiné paysan du Danube** și ilustrat cu o fotografie care îl înfățișa ciopliind tocmai o Coloană de lemn -, i-am oferit domnului Gorjan acest document și a apărut împreună cu articolul său - în **Revue Roumaine d'Histoire de l'Art** (Tom I nr.2), din 1964.

Acest prim studiu a fost doar preludiul nenumăratelor sale valoroase articole, interviuri și prelegeri de cel mai autentic interes consacrate aceluiasi subiect și publicate în periodicul Academiei, dar și în **Ramuri, Arta Plastică, Contemporanul** ș.a.m.d., revenind însă cu fidelitate în 1965 și în 1979, în alte două numere ale revistei.

Amintirea întâlnirii de odinioară (petrecută sub pretextul finlandez și sub alte zodii editoriale) avea să fie astfel reînviată, axată fiind de astă-dată exclusiv pe teme brâncușiene - totul orânduindu-se și cimentându-se treptat-treptat în cursul anilor, într-o statornică și loială prietenie și un bun schimb de vederi.

Și tot într-un climat editorial - în anii 1973 -1974 - avea să se desfășoare și ultimul episod, de astă-dată la Editura Academiei R.S.R., unde în acea vreme se afla sub tipar și versiunea engleză a monografiei "**Brâncuși în România**", când hazardul - dacă nu și "cadrele" - a vrut ca responsabilul de carte și traducătorul ("**translation editor**") - persoana care s-a dedicat cu deosebită acribie și competență lucrării (înraurind în bine și ediția românească) - să nu fie

altcineva decât nepoata lui Ion Georgescu Gorjan - Sorana - fiica lui Ștefan Georgescu Gorjan!!!

Oare toate aceste multiple coincidențe - într-o neștiută lume a corespondențelor - nu aduc cumva aminte de basmul **Înșir-te Mărgărite**, când mărgelele înșiruite ca niște mătării par a se reazeza cuminți de astă-dată chiar pe firul **Coloanei fără sfârșit** - așa cum inspirat le întrezărise cândva la Târgu-Jiu însuși Brâncuși: "Cette Colonne sans finannelée, ascensionnelle, chapelet de prières" - precum subtil îi tălmăcea gândul un fervent al lui admirator.

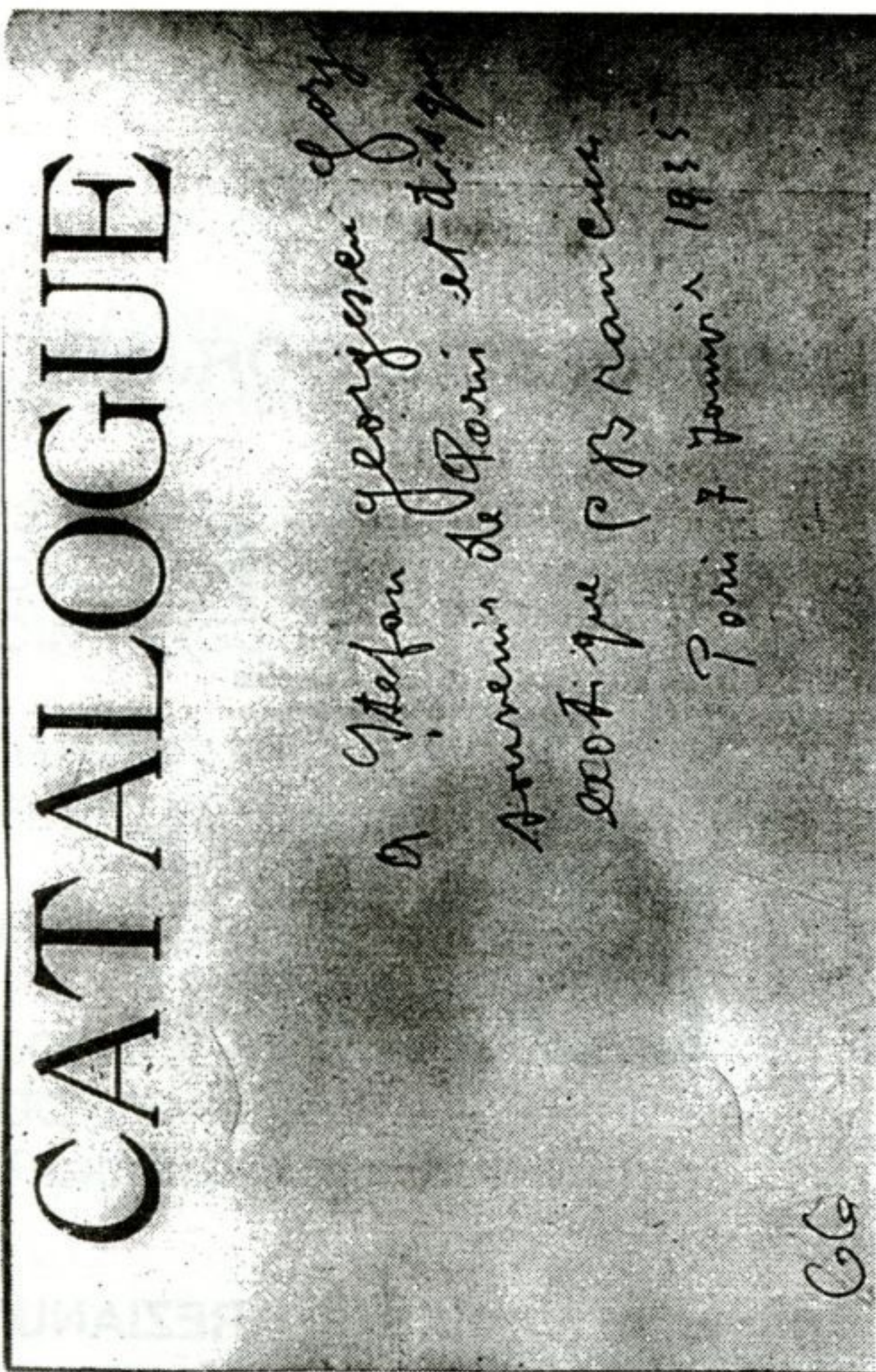
Cuprins

COLOANA INFINITĂ DE LA TÂRGU-JIU	5
ISTORICUL REALIZĂRII COLOANEI INFINITE DIN TÂRGU-JIU	19
"HABENT SUA FATA COLUMNAE"	31
FINIS CORONAT OPUS	33
SORANA, URMAȘA DINASTIEI GORJENILOR	37
(Postfață de Barbu Brezianu)	

**SORANA
GEORGESCU - GORJAN**

THE STORY OF THE ENDLESS COLUMN

After word by: BARBU BREZIANU

Dedicația lui Brâncuși pentru inginerul Ștefan Gerogescu Gorjan pe Catalogul expoziției sale, din 1926, de la Brummer Gallery

Brâncuși's dedication for the engineer Ștefan Georgescu Gorjan, on the catalogue of his exhibit, in 1926, from Brummer Gallery

THE ENDLESS COLUMN OF TÂRGU – JIU

In 1934, sculptor Constantin Brancusi was asked to erect a memorial to honour the heroic deeds of Gorj people and especially the resistance of the Târgu-Jiu townsfolk during World War I. He had always wished to do something for his native Romania and he willingly accepted the commission, which he felt to be the climax of his career.

In February 1935, Brancusi wrote to sculptor Milița Petrașcu – a former student of his, who had advised Aretia Tătărescu, the president of the National League of Gorj Women, to apply to him: "I am like a workman's apprentice on the eve of getting his papers. So the proposal could not fall at a better time".

Brancusi had addressed himself to a great many public projects but – with the single exception of the Târgu-Jiu sculptures – they had come to nothing.

Some of his projects were rejected by the very people who had commissioned the monuments, as they were unable to grasp Brancusi's symbolic meaning.

The *Archaic Fountain*, meant to honour the memory of the late minister of education, scientist Spiru Haret, was refused in 1914 by V.G.Morțun, the then minister for internal affairs.

The *fountain*, intended as a memorial to playwright Ion Luca Caragiale, was rejected by the Ploiești initiatory committee in 1931.

The *fountain* and *smoking hearth*, proposed as a funeral monument for poet Octavian Goga in 1938, was not accepted by the writer's widow.

Neither did the *gate* or *fountain* meant to commemorate the heroes slain during the First World War meet the consensus of the local authorities of his native Peștișani commune in 1923.

Brancusi's insistence on material perfection made him abandon some projects of large-scale sculptures placed outdoors.

Since he would not accept the risk of shortcomings in execution, in 1927 he gave up the idea of erecting a stainless steel *Bird in Space* (fifty meters tall), commissioned by Charles de Noailles for his villa at Hyères, in the south of France.

Frustrated by technical difficulties, he rejected the idea of a large *Endless Column*,

to be executed in welded stainless steel in 1939 by the Budd Company near Philadelphia. According to Isamu Noguchi, "it went against everything he believed in".

An unfulfilled commission of 1949 was also recorded for a giant stainless steel version of the "Cock", for the Philadelphia Museum.

The artist's perfectionism also thwarted a 1955 project for a monumental "*Bird in Space*" on the forecourt of the Seagram Building in New York and a 1956 projected open-air sculpture in front of the UNESCO building in Paris.

For various reasons, none of his architectural projects for a building in the form of an *Endless Column* ever came to fruition. The *Endless Column*, a recurrent motif in Brancusi's oeuvre, is considered as "*the most radical sculpture in the history of classic modernism*".

Yet, neither a metal apartment house in Central Park (New York, 1926), nor a 400-meter tall stainless-steel skyscraper (Chicago, 1939) ever materialized as *Endless Columns*, as he had wished.

The *Endless Column* to be erected in 1930 in Romania's capital, or the colossal *Endless Column* of polished stainless steel meant to stand on the shores of Lake Michigan as "*one of the wonders of the world*" (1956) never progressed beyond the stage of plans.

The reasons which prevented Brancusi from achieving another architectural project of his – *The Temple of Meditation*, at Indore, India – in 1938 are not yet elucidated.

One fact is certain: Brancusi produced only one public project – the world acclaimed ensemble of Târgu-Jiu. Located in his native Gorj county, it is said to be one of the major sculptural achievements of the twentieth century, *the only sculpture of the modern era that will bear comparison with the great monuments of Egypt, Greece and the Renaissance.*

●

On the bank of the Jiu river, in the municipal park, there stands a round stone table, surrounded by twelve round stools – the *Table of Silence*. An alley bordered by thirty square stone seats leads to the stone *Gate of the Kiss*, with stone benches on either side, close to the entrance of the park. Walking along the Street of the Heroes, the sightseer who passes past the church of the Saint Apostles has a glimpse at the outline of the monumental *Endless Column*, made of cast-iron and steel. Its impressive beauty is revealed only when standing close to it.

●

The motif of the *Endless Column* had long obsessed the sculptor, who first carved it in wood.

This special structure differs from classical columns with bases and capitals, as it has neither beginning, nor end. It consists of an endless succession of identical modules (truncated pyramids joined by their large bases), with half – modules at either end.

Views of the studios of Impasse Ronsin, taken by Brancusi between 1917 and the late twenties, show images of columns made of oak or poplar, with two, three, six and nine full modules, ranging from 1.30 to 7.17 meters in height.

In 1926, when Brancusi first visited New York, the city's architecture conveyed to him the sensation of "a great new poetic art". He perceived it as his studio on a large scale and felt the urge to make columns of truly ambitious proportions. This long-cherished dream came true only in his native Gorj county.

In the artist's opinion, the Târgu-Jiu Column attained a character of definitive perfection.

●

Brancusi decided that a monumental *Endless Column* was the most appropriate war memorial for Târgu-Jiu and he was fortunate enough to be given free scope with the project. Aretia Tătărescu, who had provided the commission, did not interfere with his plans and helped him get the necessary financial support. It is worth mentioning that her husband, Gheorghe Tătărescu, who headed the liberal cabinet between 5 January 1934 and 28 December 1937, supported her initiative.

The span of time when the memorial was conceived and materialized largely coincided with the term of office of the liberal cabinet. It was a period of economic thriving, prosperity and creativeness.

Brancusi had also requested that all technical aspects of the execution of the monument be entrusted to a person who enjoyed his full confidence : Ștefan Georgescu-Gorjan.

That young man was chief engineer and assistant director in the Petroșani-based Central Workshops of "Petroșani" Society. He headed the designing office, foundry and laboratories and was well acquainted with the highly skilled working force. The "Petroșani" Society was a company with liberal stock-holders and director general Ioan Bujoiu was a prominent member of the liberal party and a minister in the Tătărescu cabinet. At the premier's request, the Society agreed to cover the cost of the execution and mounting of the monument and to provide the skilled manpower. They also gave free scope to engineer Gorjan to supervise the whole operation.

Why did Brancusi trust Gorjan? The young man was the son of an old friend of his from Gorj, who had helped him in his youth. As a token of his affection, Brancusi had made the plaster portrait of Ion Georgescu-Gorjan in 1902, when he graduated from the School of Fine Arts.

In December 1934 and January 1935 Ștefan visited the sculptor in his Paris studio and they talked a lot. Brancusi was pleased to find out that Ștefan's professional proficiency as an engineer was matched by a thorough command of foreign languages and great interest in philosophy, history, literature and the arts. The young engineer was aware

that the sculptor was a genius and he succeeded in grasping his meaning relative to the *Endless Column*. He supplied the technical solution to the problem posed by the construction of a large-scale metal structure:

"To fix the base of a solid steel pillar in a massive concrete foundation and to thread onto it giant hollow beads – the repeated identical modules of the column. The perfect superposition of the modules would provide the impression of continuity."

The Column would spring stem-like towards infinity.

This technical conception met with the artist's approval and he invited the engineer to assist him with the Târgu-Jiu project. The birth date of the technical conception is inscribed on a catalogue presented by the artist to his future technical assistant : 7 January 1935.

The sculptor and the engineer met again in Paris, in December 1936 and May 1937, to discuss several details. Brancusi specified that cast iron should be used for the modules (which he called "elements" or "beads"), as it was most enduring. A brass coating would provide a golden-yellow aspect.

In June 1937, Brancusi arrived in Bucharest and got in touch with the board of "Petroșani" Society to discuss financial and organizational matters. He went to Poiana-Gorj and stayed with the Tătărescus and he visited Târgu-Jiu with Aretia, to select the sites. The memorial eventually included three components : the *Table of Silence* , close to

the Jiu bridge, where the townspeople had defended their home against the enemy in October 1916, the *Gate of the Kiss*, near the entrance to the town park, and the *Endless Column* on a hillock, east of the town, with the Parâng Mountains in the background.

In late July, Brancusi and Gorjan met in Târgu-Jiu and visited the site selected by the artist for his *Column*. Gorjan took a photograph of the place. On that small snapshot, Brancusi sketched the outline of a twelve-module column, a lawn, alleys and some poplars. He drew this sketch using the fountain pen of the engineer, with a blunt pen and blue ink. Brancusi's drawing is the gem of Gorjan's collection...

Throughout August 1937, Brancusi stayed in Petroșani, in Gorjan's house. For two weeks, the artist and the engineer endeavoured to establish the dimensions of the monument, by reconciling the sculptor's artistic vision to the range of technical possibilities and to the financial limitations. Brancusi also requested the observance of his law of plastic harmony relative to the dimensions of a module : the total height of a module (or element, as he called it) should be four times the side of the narrow base and twice that of the central width. The formula is (1) : (2) : (4). Days and nights of endless discussions, calculations and sketches eventually resulted in the selection of the ideal dimensions : (450 mm) : (900 mm) : (1800 mm). The column was going to have 15 full modules and two half modules , observing a so-called slenderness formula :1/

⊖

2+15+1/2. The bottommost half-module was to stand on a square prism, like some of the wooden columns. The total height of the column was to be 29,35 meters.

In mid-August, Brancusi started carving the rough softwood model with bulging faces, made by the model carpenters of the Petroșani Central Workshops. In the meantime the inner structure – the steel core of the *Column* – was designed in the designing office . Engineer Nicolae Hasnaș made detail calculations for the spine, double checked by engineer Gorjan. Shop drawings were made by the best draftsman of the Workshops, Gavrilă Șomlo.

According to Gorjan, the sculptor patiently carved one side of the wooden model, "to snatch away fiber by fiber, shaving after shaving, in order to remove the chrysalis cover which concealed the expected surfaces". He seemed to officiate like a priest, like an initiate. In the end he obtained an almost imperceptible curvature of the surface, in contrast with the pronounced curvature of the rough model. The other sides were carved by the excellent model carpenter Carol Flisek.

In late August, Brancusi was called back to France. The foundry model was completed on September 1, the same as the plan of the spine. As the artist came back only in early November, the whole responsibility of the operations devolved on engineer Gorjan.

The engineer made sure that rolled steel shapes and plates be supplied in record time by Reșița steel-mill. The core was fabricated

in the Metal Structures Department by a skilled crew headed by foreman Ion Romoșan, an unsurpassed specialist. The spine was designed in three sections, to permit transportation from Petroșani to Târgu-Jiu on the winding Jiu defile. Electric welding was performed by master welder Victor Borodi, the best expert of the Jiu Valley. Two coats of red primer were applied on the spine sections in the shop, to protect steel against corrosion.

In the Foundry the casting of the modules was performed by a team headed by Emeric Szabo and Gheorghe Anastasiu. A preassembly was performed in the shop, with order numbers punched on the modules to ensure accurate mounting on site.

Metallization tests were also made, using brass wire and a special metal-spray gun.

In October, at Târgu-Jiu, the foundation was excavated by a crew headed by foreman Augustin Perini. Free services were provided by Brașov-based Wildmann enterprise. The excavation was shaped like a truncated pyramid, five meters below grade, with a base ^{4.5} meter square. Seventy-five cubic meters of concrete (165 tons) were poured inside. A special structure – a three-meter long “cross-trestle” – was anchor bolted to the bottom of the concrete block by two-meter rag bolts.

The thirty-five-meter high scaffolding was erected in stages. It was kept till the following summer when brass metallization was completed in Brancusi's presence.

Engineer Gorjan took photos of the main stages of the erection of the monument.

Together with photos taken by some of the workers, they provide the “film” of the operation.

Photos show that the structure of the upper spine section is simpler than that of the other two, which require greater strength.

The organization of the erection site is also presented : horse- and ox- driven carts for gravel and a water tank, a steam-heating locomobile, an electric engine coupled with a belt.

A wooden portal with a hand-operated hoisting block, used to unload the modules brought by truck from Petroșani, is seen in some photos.

Trucks also appear in some photos, proving that they were the means of transportation used for the heavy steel and cast iron components of the monument.

An ingenious device, used in threading the modules, is also visible : a collarband bolted to the module, four rings and two pairs of rigid rods.

The “film” starts with the image of the site selected for the future monument.

The next image is the drawing made by Brancusi. There follow photos taken in Petroșani: the rough model, the trial mounting. At Târgu-Jiu, the main stages of the erection are documented : the lower spine section is seen lying on the ground, then being hoisted. Concreters are seen in action. The painting of the spine with a third layer of red primer is visible in a photo. The way joints between modules were filled with a sealant and modules were fastened to the spine by

means of thin metal wedges may be witnessed as well. Pulleys and jacks were used to hoist the spine sections. They were welded on site by Victor Borodi, not present in photos. Foreman Francisc Hering, who supervised the mounting operations, and foreman Augustin Perini, in charge of the foundation and scaffolding, are the main *characters* of the "film". Engineer Gorjan is not visible, as he took the photos. Brancusi is seen from the back in only two images.

The sequence of operations in Târgu-Jiu was the following:

- embedding of underground structure (cross-trestle)
- joining of lower spine section to embedded structure
- threading onto the spine of the bottommost half-module with its prismatic base, to be placed on a square steel frame supported by the cross-trestle fins
- threading of modules I to III onto the lower spine section
- hoisting of middle spine section and welding to the lower one
- threading of modules IV to IX onto the middle spine section
- hoisting of upper spine section and welding to the middle one
- threading of modules X to XV and of the upper half-module onto the upper section
- fastening of a lid to the upper half-module

The whole process was completed by mid November. It had lasted three months and

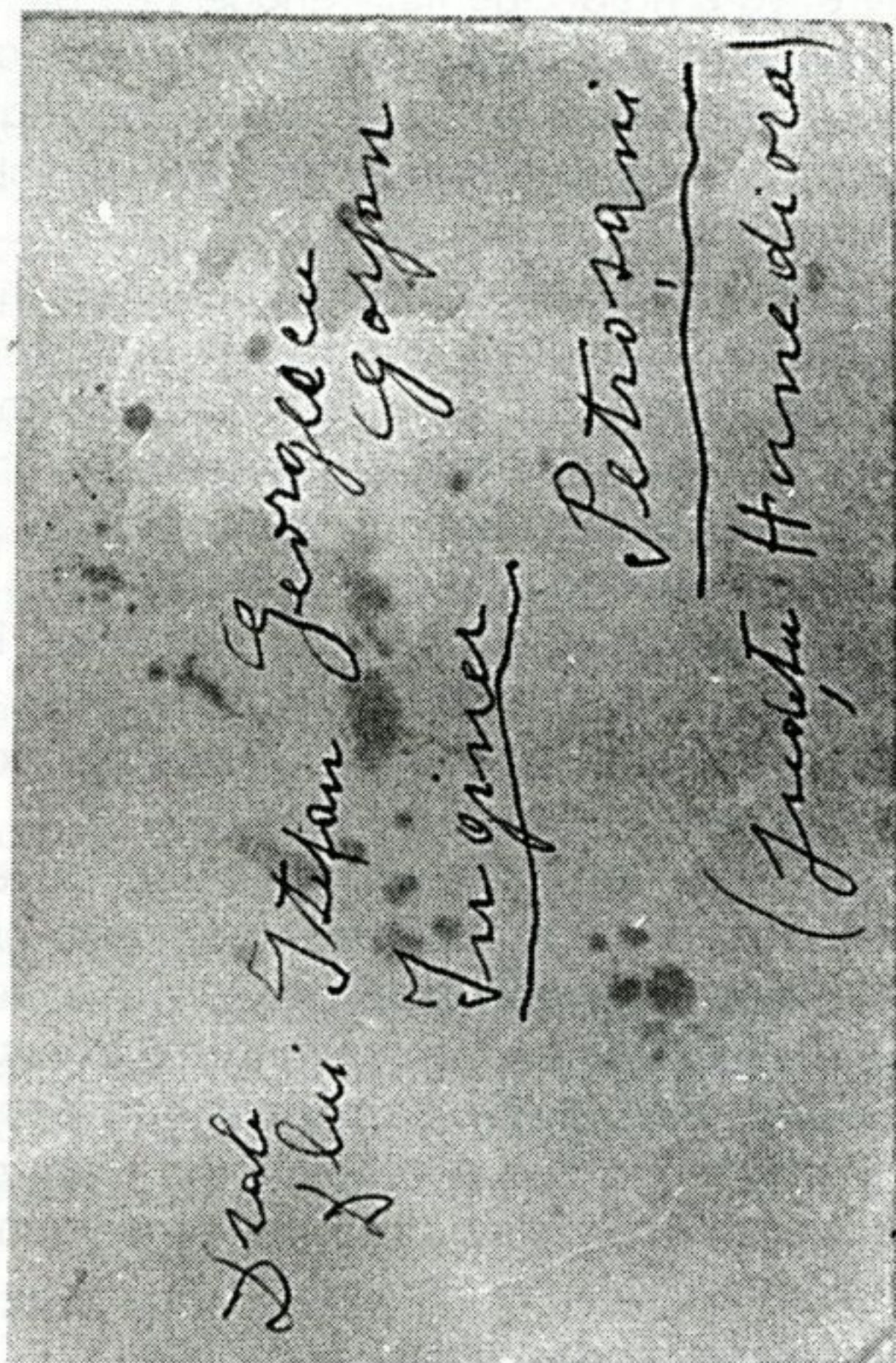
there were no accidents. Brancusi had been kept informed of the progress of the work by engineer Gorjan's letters. This genuine "log", kept in a Paris archive, may provide valuable information for researchers.

The artist had come to supervise the mounting of modules II and III in early November, then had to leave for India. He came back in June 1938 and supervised the operation of brass coating, performed by a Bucharest-based branch of a Swiss firm.

The whole ensemble was dedicated in October 1938. The presence of the artist at the ceremonies is still controversial. Engineer Gorjan was abroad at the time.

Brancusi left the country in 1938, never to return. He left a priceless treasure to his fatherland – his only public project ever realized. His dream of a column able to support the arch of the firmament had been materialized in iron and steel by a team of dedicated specialists, headed by a young engineer.

* Communications for the "Brancusi" Colloquium, Milan, 3 May 1996.

Plicul scrisorii adresate de Brâncuși inginerului Ștefan Georgescu Gorjan

The envelope of the letter sent by Brâncuși to the engineer Ștefan Georgescu Gorjan

(5)

HISTORICAL SURVEY OF THE ERECTION OF THE "ENDLESS COLUMN"

Sculptor Constantin Brancusi erected the monumental ensemble of Târgu-Jiu in 1937-1938, to honour the memory of Gorj heroes, killed in action during the First World War.

His long-nurtured dream of creating a large-scale public work was materialized in *"the only sculpture of the modern era that will bear comparison with the great monuments of Egypt, Greece and the Renaissance."*¹ Many large-scale projects of his are known only as ideas or sketches, either because of the patrons' reluctance to accept them or because of his own uncompromising perfectionism.² According to Sidney Geist, there is a final poetic justice in the fact that Brancusi's only large-scale project come to fruition stands in his own fatherland.³

The completion of the monumental ensemble was made possible by the concurrence of several favourable circumstances. The artist, who had stated in 1925 that he came to Paris for his apprenticeship⁴, was aware that he had reached full artistic maturity: "*Now all the things begun long ago come to a close and I feel like an apprentice on the eve of getting his papers ...*"⁵

He was happy "*to do something for our country*".⁶ His patron, Aretia Tatarescu, the president of the National League of Gorj Women who commissioned the memorial, granted him "absolute freedom as to the theme and execution of the monument"⁷. She fully understood him and provided her moral and material support. The period of conception and execution of the memorial largely coincided with the term of office of the liberal cabinet headed by Gheorghe Tătărescu, Aretia's husband. The premier substantially helped her in her initiative. It was a period of unprecedented stability, prosperity and creativity in modern Romania, when arts and culture flourished⁸. Economic prosperity also accounts for the earmarking of more than 2.5 million lei by the board of "Petroșani" Society for the erection of the "*Endless Column*". They did it urged by director general Ioan Bujoiu, an open-minded person who had financed many cultural projects⁹. Brancusi, who had graduated from an excellent Romanian school of arts and crafts, was pleased to work with artist-craftsmen, who took pride in their craft and understood him. He entrusted young engineer Ștefan Georgescu-Gorjan

with the task of erecting the Column, as he appreciated the original technical solution suggested by him and thought high of his managerial abilities, perseverance and abnegation in the service of art¹⁰. The team of experienced specialists and technicians headed by engineer Gorjan met the artist's high requirements.

The monumental ensemble has three components – the *Table of Silence*, the *Gate of the Kiss* and the *Endless Column*. Motifs addressed by the sculptor in his earlier creation acquire utmost beauty in these works.

In the artist's opinion, the work which attained "*a character of definitive perfection*" was the *Endless Column* of Targu-Jiu¹¹. As early as 1933, he stated that he wished to enlarge his wooden columns, to "support the arch of the firmament"¹². This dream came true at Târgu-Jiu. "*The supreme and final example of his columns*"¹³ is not a mere replica of the wooden columns. It is "*the symbol of infinity in se, a quasi mathematical symbol of the new aesthetics*."¹⁴

Brancusi's *Endless Column* differs from classic columns with bases and capitals. It is a special structure, which provides the impression of endlessness by means of its vertical succession of endlessly repeated identical modules, with half-modules at either end. A module consists of two truncated pyramids joined by their large bases. This type of column represents the "*leap from the status of base to that of sculpture*" and is

considered "the most radical sculpture in the history of classic modernism"¹⁵ Brancusi looked for the ideal ratio between the small side, large side and height of a module and found the "law of plastic harmony" – (1) : (2) : (4) – which is applied in all his columns¹⁶ The succession of full and half-modules is arithmetically expressed in the so-called "slenderness formula" $1/2+n+1/2$. The Târgu-Jiu Column has attained an ideal in this respect with its formula: " $1/2+ 15 + 1/2$ " .

Brancusi had carved his wooden columns with his own hands. However, for a metal column he had to resort to the aid of technicians. The technical conception of the metal column was authored by engineer Ștefan Georgescu-Gorjan:

"To fix the base of a solid steel pillar in a massive concrete foundation and to thread onto it giant hollow beads –the repeated identical modules of the column. The perfect superposition of the modules would provide the impression of continuity".¹⁷ The strong underground base, embedded in a massive concrete foundation block, calculated to withstand the most unfavourable tilting force, permitted to meet the artist's desire that the column "should provide the impression of springing stem-like out of the ground"¹⁸.

Chronology of the erection of the Târgu-Jiu Column¹⁹

Preliminary stage

1934 – Paris

Aretia Tătărescu, president of the National League of Gorj Women, married to premier Gheorghe Tătărescu, invites Brancusi to erect a memorial to Gorj heroes in Târgu-Jiu. The invitation was prompted by Milița Petrașcu, the sculptor's student between 1919 and 1923.

1935 – Paris – January 7

Brancusi discusses the commission with engineer Ștefan Georgescu-Gorjan, the son of an old-standing friend from his youth. The artist accepts the technical solution for a large-scale column suggested by Gorjan and invites him to assist him with technical matters. The engineer agrees.

February 11

Brancusi's letter of acceptance to Milița Petrașcu

1935-1936

Correspondence of Brancusi with Aretia Tătărescu. The sculptor makes a model for the *Gate of the Kiss*. Gorjan carries out documentation work.

1936 – Paris – December 7

Brancusi and Gorjan discuss the possibility of executing the Column at Petroșani.

Gorjan, as chief-engineer of the Petroșani Central Workshops, may supervise the designing, foundry and fabrication operations. Brancusi decides that the models are to be made of cast iron, spray coated with brass.

1937 Paris – May

Discussions on technical details between Brancusi and Gorjan.

1937 – Bucharest – June

Brancusi settles financial and organizational details with the board of "Petroșani" Society.

1937 – Poiana Gorj – June, July

The artist stays with the Tătărescus. He discusses with the committee of the League.

1937 – Târgu-Jiu – July

Brancusi selects the emplacement of the monuments and starts erecting the Gate.

Establishing the dimensions of the Column (1937)

Târgu-Jiu – end of July

Brancusi and Gorjan visit the site selected for the Column (the former cattle market of the town, called by Brancusi the 'Hay Market'). Gorjan takes a photo of the place.

Petrosani – 1-14 August

In Gorjan's house, Brancusi sketches the outline of a Column and of a park, on the photograph of the site. To establish the di-

mensions of a module and the total height of the Column, they had to reconcile the range of technical possibilities, to the financial limitations and to the sculptor's artistic vision. Sketches and rough calculations made by Gorjan were finished up in the designing office by engineer Hasnaș. The selected solution observes the law of plastic harmony – (1):(2):(4) – by providing as module dimensions 450 mm, 900 mm and 1800 mm, for the small side, large side and height, respectively. The slenderness formula is " $1/2 + 15 + 1/2$ ", the total height is 29,35 m.

The construction of the Column (1937)

Petrosani – 15-31 August

In the model shop of the Petroșani Central Workshops, a rough softwood model is made, having very bulging side faces, according to the sculptor's request. The artist patiently carves one side, to get an almost imperceptible curvature. The other three sides are carved by the artist model carpenter Carol Flisek. Red lacquer is applied on the surface, the core box, armature and special frame are fabricated. Models are made for the half-modules as well. (The original model carved by Brancusi no longer exists. The image of the rough model is preserved in a photo made by engineer Gorjan).

In the designing office, detail calculations are made by engineer Nicolae Hasnaș, double checked by eng. Gorjan. Shop drawings are made by draftsman Gavrilă Șomlo.

Rolled St 3711 steel shapes and plates are ordered from the Reșița steel mill, by

Gorjan. Milling is expedited by the premier's intercession.

In late August, Brancusi leaves for Bucharest, then France. The whole responsibility of the operations devolves on engineer Gorjan.

Petroșani – September 1

The foundry model and the spine core plan are ready.

Paris – September 2

Brancusi's letter to Gorjan, to expedite the completion of the foundation. The metal structure has to be fabricated beforehand, however.

Petroșani – September

Module casting begins in the Foundry, posing great problems. In the Department of Metallic Structures, the team headed by foreman Ion Romoșan starts the fabrication of the spine, using the materials received from Reșița. The spine is designed in three sections, to permit transportation on the winding Jiu Defile. Two coats of red primer are applied on the spine, to ensure anti-rust protection.

Paris – September 18

Brancusi requests by cable that metallization be yellow.

Petroșani – October 12

Gorjan's letter to Brancusi informs him that ten modules and a half are already cast. Foundation is made at Târgu-Jiu by a

Petrosani team. The spine has already been sent there. Metallization poses great problems.

Paris – October 15

Brancusi's letter to Gorjan, requesting high quality concrete and yellow metallization.

Petroșani – October 18

Gorjan's letter to Brancusi describes difficulties met with the foundation it rained for 20 days, the problems posed by the transportation of the spine section. Thirteen modules and a half are already cast. The plane parallel surfaces of the modules are carefully machined and modules are to be fastened to the spine by means of metal wedges. The idea of placing a welding collar on the modules has been discarded because of wind oscillations.

Petroșani – October

In the Department of Metallic Structures, a preassembly of the modules is performed. Modules are adjusted for a perfect fit, order numbers are punched on them, Gorjan takes a photo. The image shows the "fins" of the cross-trestle (the structure to be embedded) and a steel support frame.

The "film" of the erection of the Column at Târgu-Jiu (1937)

October

The photo of the organization of the erection site (taken by Gorjan, as most of the images) shows how concrete is prepared. Gravel is unloaded from ox- or horse-driven carts. Warm water is used. A water tank is brought on an ox-driven cart, the steam for water warming is prepared in a locomobile, mechanics couple an electric engine with a belt.

The members of the mounting crew are photographed close to the lower spine section, lying on the ground. The photo was sent as a post-card and it bears the post office stamp – October 22, 1937.

Workers took photos of the hoisting of the cross-trestle, to be embedded in the foundation.

The unloading of tools and materials from a Petroșani truck is shown in a Gorjan-made photo. A waterproof tarpaulin may be seen. It was used to protect the modules, brought from Petroșani only when it is their turn to be threaded onto the spine. The scaffolding and the lower spine section, already joined to the embedded structure, are seen in the background.

The mounting crew, headed by Francisc Hering (wearing a cap and a moustache), is seen in a photo taken by a mechanic. They stand close to modules just unloaded. The plane joining faces of the modules— called by Brancusi "*joining shoulder*"—are visible.

The wooden portal with its hand-operated hoisting block, used to unload the modules, is seen in the background.

A photo taken by engineer Gorjan shows the scaffolding erected stepwise and the lower spine section already fixed.

The next photo illustrates the pouring of the last concrete layer on the upper part of the foundation. The upper portion of the cross-trestle fins is supporting a steel frame, standing on welded steel strips. A worker, suspended in a kind of swing, paints the spine with the last layer of red primer. Discontinued welding seams and the riveting of the cross-trestle fins are clearly visible.

There follows a photo showing the way the bottommost half-module, with its 450 - mm prismatic base, is placed on the steel frame. The device used for module threading is also visible.

In the following image, the half-module is already fixed. A truck from the Petroșani Central Workshops is seen in the background.

November 1-7

In early November, Brancusi comes back to Târgu-Jiu. He inspects the roughly made *Gate*, the cleared park alley, the first version of the *Table*. He attends the dedication of the Church of the Saint Apostles. He supervises the threading of the first full modules of the *Column*.

The first full module was hoisted with a pulley and the special holding device, and

then it was carefully threaded down onto the spine. The joints between the bottommost half-module and the first module were filled with a sealant (a metallic jointing paste). Operations were repeated for all modules.

Engineer Gorjan photographed the artist while he supervised the hoisting and threading down of module II.

Satisfied with the way work proceeded, Brancusi entrusted Gorjan with the completion of the operations.

November 7-15

The hoisting of the middle spine section with a pulley and jacks is illustrated in two photos.

The lower and the middle section are welded together by Victor Borodi. The third layer of primer is then applied. Modules IV to IX are threaded down onto the spine. Thin metallic wedges fasten them to the spine. The horizontal level of the surface is checked up with a water level.

The threading down of module VIII is shown in a Gorjan-made photo. The scaffolding has reached its full height – 35 meters.

Three photos record the hoisting and joining of the upper spine section, with a simple structure. Modules IX to XV and the top half-module are threaded down on the upper spine section. A lid is to be fastened.

The structure of the upper spine is clearly seen in a photo.

The film continues with the general view of the Column with ten modules already threaded. In the background the outline of the Church on the axis of the Street of the Heroes may be seen.

There follow the image of the Column with

all fifteen full modules , the photo of the crew ready to leave, and that of the first sightseers , standing close to the monument with perfectly superposed modules. The scaffolding is kept for metallization

Erection was completed by mid-November. The whole operation had lasted three months. There were no accidents.

Completion of the Targu-Jiu memorial (1938)

June-July

Brancusi comes back to Târgu-Jiu, to finish the *Gate of the Kiss* and the *Table of Silence*.

June 20 – July 25

The “Metalizarea” Company spray-coated the *Column* with zinc and brass. The brass wire with a pure brass alloy , ordered by engineer Gorjan in Switzerland, met the artist’s exigency.

September

Stools are placed round the Table and along the alley.

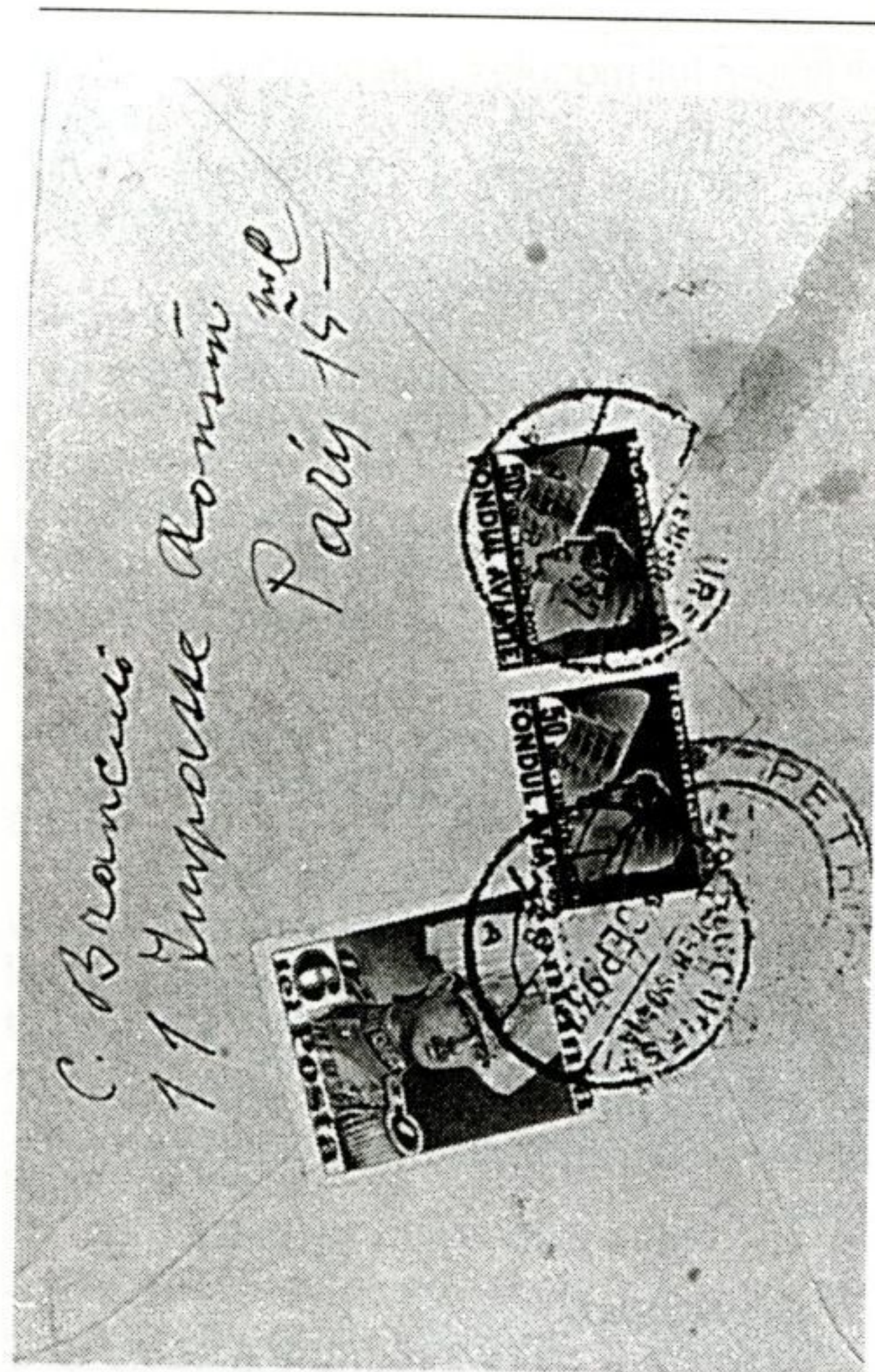
September 20

Brancusi leaves Târgu-Jiu.

October 27

Dedication of the ensemble. Engineer Gorjan is abroad. Brancusi’s presence is still controversial.

* “Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, an XI, 1-4/2000, p. 56-61

Plicul scrisorii lui Brâncuși către inginerul Ștefan Georgescu Gorjan, din septembrie 1937

The envelope of the letter sent by Brâncuși to the engineer Ștefan Georgescu Gorjan, from

“HABENT SUA FATA COLUMNAE”

The monument erected under favourable stars had to face countless hardships. There followed the War, then the communist period. The sculptor became *persona non grata*.

Long years of imprisonment were in store for Gheorghe Tătărescu, Ioan Bujoiu, Ștefan Georgescu-Gorjan. In 1950 the priceless archive of the Tătărescus was destroyed. The short-hand notes of engineer Gorjan jotted down in 1937 also disappeared. In the fifties, there was attempt at pulling down the *Column*, with a traction force of 8800 kgf. The perfect verticalness of the monument, checked up in 1937, has been altered to a slight incline, measured in 1964 and 1984 following engineer Gorjan's request.

Fully aware of the importance of preserv-

ing the monument, engineer Gorjan worked out restoration-remetallizing projects in 1965-1966 and 1975-1976. He also provided a project of major revision. Thorough investigations carried out by an INCERC team in 1983-1984, based on the documents supplied by engineer Gorjan, resulted in the conclusion that the conservation condition of the Column was fine and that only periodical metallizations are needed.

Constantin Brancusi died on March 16, 1957, engineer Ștefan Georgescu-Gorjan on March 5, 1985.

The archive documents collected by the engineer relative to the monument, his papers, lectures and interviews provide important information for research.

Nevertheless, in 1996 the modules were dismantled on the verge of winter and the spine was left at the mercy of rain and snow. Endless debates followed, to find the best restoration approach.

In 2000 at last, efforts were gathered to save the monument which has been defined by a UNESCO report as being "not only a masterpiece of modern art, but also an extraordinary feat of engineering."²⁰

FINIS CORONAT OPUS

"It is no big deal to bend it to the ground. Yet it will be difficult to straighten it again".

These prophetic words, uttered by the character Brancusi in Mircea Eliade's play on the *Endless Column*, turned out to be true during the four years elapsed between the "beheading" of the monument on September 14, 1996 – the feast of the Holy Cross – and its restoration in December 2000.

For four years the steel spine of the Column had been left unprotected, to the mercy of winds and snow, providing nesting to crows. The cast iron modules were brutally dismantled, using a sledge hammer, and cracks subsequently occurred. In the uppermost full module a big hole was drilled, liable to pose difficult problems. But for that

ill-fated interference, the Column would have stood unbent for a long time.

The harmful initiative of replacing the original work by a succedaneum was stopped, thanks to the Minister of Culture, Ion Caramitru. Following the advice of UNESCO experts, with the financial support of the World Bank and of the World Monument Fund, a true restoration was performed, based on a project submitted by a team of the Union of Plastic Artists.

Brancusi used to state: "*My life has been a succession of marvels*". The erection of the Column in 1937 was such a marvel, involving the hard work of the people accustomed to fabricate props and equipment for mine galleries, at the Petroșani Central Workshops.

Another marvel was the fact that the restoration project could be implemented by the teams of specialists from "Turbomecanică" and "Plasmajet", skilful makers of airplane engines.

A Time Bridge was thus created, spanning the toil of those connected to the depths of earth and the efforts of specialists who make flight possible. "*Flight, what bliss!*" would say Brancusi...

I visited the restoration site of the Column, when the operations on the spine were being completed. I came again, to be present at the hoisting and threading of the last modules onto the spine. I watched the aerial voyage of those priceless "babies" in their "cradle", lifted with utmost care by a

hydraulic crane. I was amazed by the wonderful abnegation of the whole team – workers and engineers –, who worked day and night, headed by engineer Virgil Călea, programme director from Turbomecanica, and by engineer Ion Trușcă, specialist in plasma jet metallizations "verging on the impossible".

It seemed that they actually entered into the spirit of team work which had characterized those who erected the Column in the thirties. As a matter of fact, restorers highly admired the solidity of the work achieved by their predecessors.

The "film" of the erection of the Column in 1937 has been continued in 2000, by video records of each and every stage of the restoration process. The most updated and sophisticated technology of the end of a millenium was used.

The dry weather, altogether unusual for winter months, may also be thought of as a miracle. And, on December 17, when the Metropolitan Bishop of Oltenia re-consecrated the renascent Column, the brightness of the sun, shining in the cloudless sky, seemed to confirm the unique destiny of this symbol of our people.

●

The sight of the Endless Column always reminds me of Ezra Pound's words: "A man hurls himself toward the infinite and the works of art are vestiges, his trace in the manifest".²¹

And I also remember the last word, whispered on his death-bed by engineer Ștefan Georgescu-Gorjan, my father: "VERTICAL!".

REFERENCES

- 1) William Tucker, *The Hand That Changes the Forms*, the Daily Telegraph, London, 20 July 1973.
- 2) Sorana Georgescu-Gorjan, Postface in *Brâncuși - Templul din Indor* by Ștefan Georgescu-Gorjan, Bucharest, 1996, p.135-139.
- 3) Sidney Geist, *O coloană la sfârșit*, Tribuna, nr.8, 24 Feb. 1966.
- 4) This Quarter, vol.1, no 1, 1925, Paris, p. 235.
- 5) Brancusi to Milița Petrașcu (letter of February 11, 1935), Library of the Romanian Academy.
- 6) Ibidem.
- 7) Sanda Tătărescu în *Convorbiri Culturale* by Paul Anghel, Bucharest, 1972, p.30.
- 8) Nicolae Șerban Tanașoca, Foreword in *Mărturii pentru istorie* by Gh. Tătărescu, Bucharest, 1996, p. XXVI.
- 9) Sorana Georgescu-Gorjan în *Pași pe nisipul eternității*, Târgu-Jiu, 1997, p. 152-153.
- 10) Sorana Georgescu-Gorjan, conference on "An engineer in the service of art", April 25, 1999, at the Dimitrie and Aurelia Ghiață Museum.
- 11) P.G. Adrian, *Constantin Brancusi*, Goya, no 16, Jan, 1957, p. 238.
- 12) *Brancusi*, Brummer Gallery, New York, 1933-1934.
- 13) Friedrich Teja Bach, *The Reality of Sculpture in Constantin Brancusi*, Philadelphia, 1995, p. 158.
- 14) Ștefan Georgescu-Gorjan, *Amintiri despre Brâncuși*, Craiova, 1988, p.176.
- 15) Bach, p.160.
- 16) Ștefan Georgescu-Gorjan, *Amintiri*, p. 87, 91.
- 17) Ibidem, p. 82.
- 18) Ibidem, p. 87.
- 19) For the chronology, letters, manuscripts, documents, photos from the Gorjan Archive were used. Most photos reproduced in this book were taken by engineer Gorjan in 1937 and are part of his archive.
- 20) UNESCO, *Mission to Bucharest and Târgu-Jiu in "Brâncuși"*, Târgu-Jiu, IV, 2, 1998, p.9.
- 21) Ezra Pound, *Brancusi*, "The Little Review", London, VIII, Autumn, 1921.

Barbu Brezianu

SORANA, THE OFFSPRING OF THE GORJANS

Fate does not play only foul tricks. Sometimes it would interweave human destinies in a most harmonious way.

Ion Ciobanu (alias Ion Georgescu-Gorjan) was born in 1869 in Gorj County, in the parish of Godinesti, not far from Tismana Monastery. Constantin Brancusi came into this world seven years later, in the parish of Pestisani, at Hobita, a few kilometers away from Godinesti.

Ion and Constantin were enticed by the mirage and bustle of big towns and, at ten years of age, eager to improve their fortunes, they left their villages on foot.

They became acquainted in 1893 in Craiova, where they both worked as shop-assistants : Constantin in a pub and grocery, at no 19, Madona Dudu Street, and Ion in a draper's shop, at no 23 of the same street.

In 1902, Ion accommodated Constantin in his own flat, on the upper floor of the shop

"The Coloured Star". Brancusi, who had just graduated from the Fine Arts School, made a fine plaster portrait of his host and friend, Ion Georgescu-Gorjan.

*

Some 35 years later, the friendly relationship was taken up by Stefan, Ion's son, who became Brancusi's faithful and reliable assistant in materializing the Targu-Jiu project of the *Endless Column*.

The monument was erected in 1937 within 90 days, making use of the technical means available at the time, in the Kingdom of Romania. According to an English historian of art: "it is the only sculpture of the modern era that will bear comparison with the great monuments of Egypt, Greece and the Renaissance."

Like a lighthouse keeper, Stefan Georgescu-Gorjan took good care of the *Column*, throughout his lifetime. The monument was remetalized for the last time under his care in 1976.

Since then, the *Column*'s lot has been dire neglect. The trees that surrounded it were all felled. Dereliction and vandalism befell all Brancusian masterpieces.

*

The life-path of Stefan Georgescu-Gorjan, the author of the technical conception of the *Column*, also crossed mine, under circum-

stances related to an almost forgotten side of his biography. He was a far-sighted publisher of literary gems and brought out the Finnish national epic, *Kalevala*, which I had translated into Romanian.

Ever since the forties, I had lost sight of the editor of that translation. Yet, one fine day of 1963, Stefan Georgescu-Gorjan stepped into the Institute of Fine Arts of the Academy, to offer for publication a most interesting paper in English on *The Genesis of the Column without End*. A snapshot was enclosed, on which Brancusi had drawn the outline of a column and a sketch of its would-be environment. Other photos illustrated various stages of the erection process.

I greeted him with enthusiasm and gratefully accepted the paper and its illustrations, the more so as Professor Oprescu had decided that Brancusi's activity in Romania should be addressed as a research subject in the Institute. I had just come across a text published in the newspaper "L'Intransigeant" by Maurice Raynal, for whom Brancusi had built a fireplace in his residence at Quincy Voisin. The text, entitled *Brancusi, raffine paysan du Danube*, included a photo of the sculptor carving a wooden column. I offered that document to engineer Gorjan and he included it in his paper, published in 1964 in "Revue roumaine d'Histoire de l'Art", no 2.

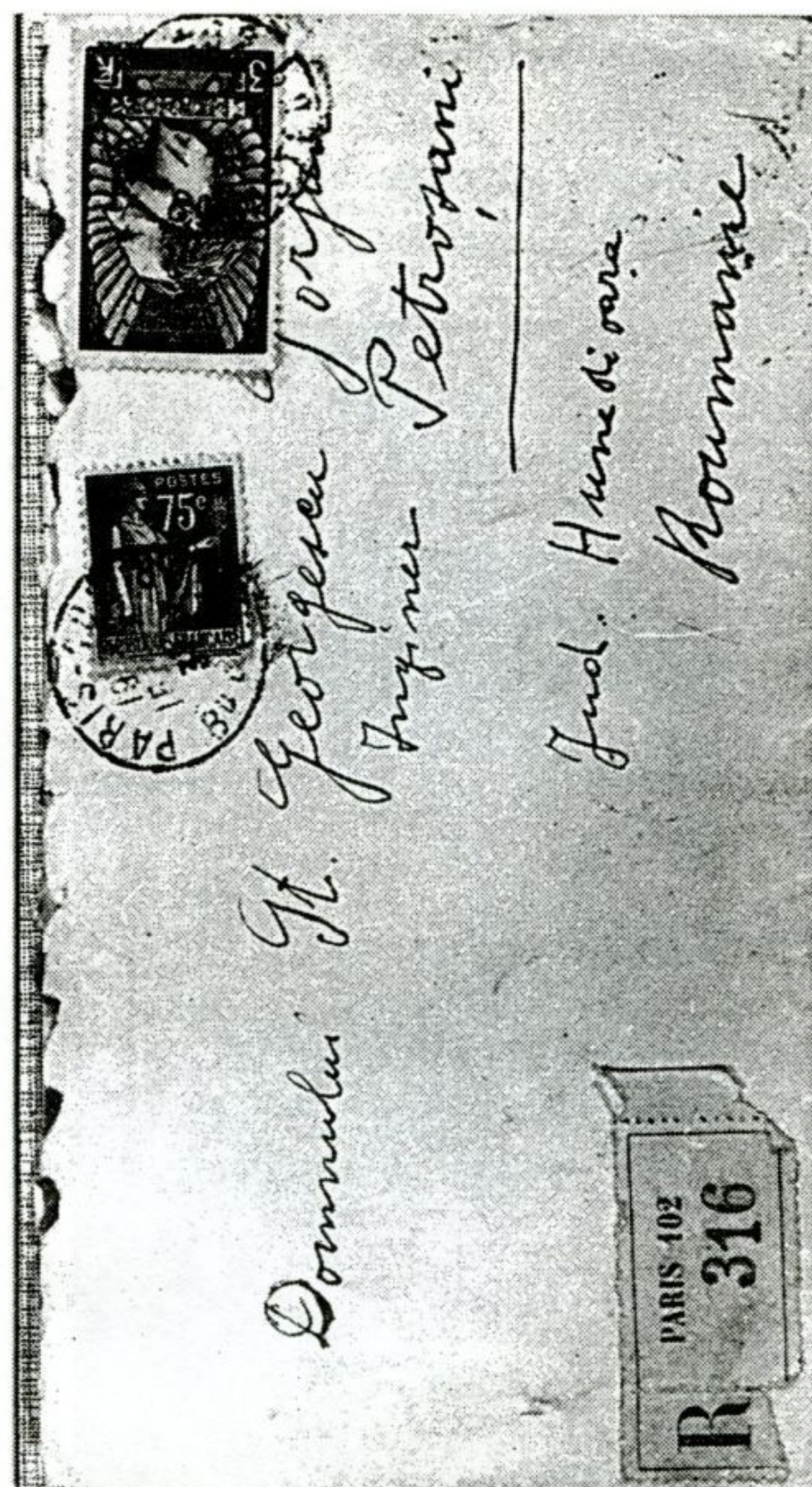
That study was only a prelude to countless important papers, interviews and conferences, devoted by him to that subject. Some of his contributions came out in "Ramuri", "Arta Plastica", "Contemporanul",

while academic art periodicals published his papers in their 1965 and 1967 issues.

Our earlier encounters, occasioned by the publication of the Finnish epos, under different editorial conditions, were now followed by others, exclusively devoted to Brancusi-related subjects. A long-lasting loyal friendship ensued, based on a fruitful exchange of opinions. It got stronger as time went by.

In 1976, the Publishing House of the Academy initiated a new editorial event. The English version of my monograph *Brancusi in Romania* was to be published there and it was entrusted to a most exacting and well-informed translation editor, whose suggestions also improved the Romanian version. That person was no other than the granddaughter of Ion Georgescu-Gorjan, the daughter of Stefan Georgescu-Gorjan, Sorana.

All those coincidences, within a world of correspondences we know so little about, are reminiscent of an old Romanian fairy tale, *Insir-te margarite...* (Ye, pearls, get strung). Pearls, like beads of a rosary seem to find their rightful place all along the *Endless Column*. Brancusi himself had thought of them in this way at Targu-Jiu. His thoughts had been subtly translated by a great admirer of his: *Cette Colonne sans fin, anneelee, ascensionnelle, chapelet de prieres.*

Scrisoare trimisă de Brâncuși, în 1937, inginerului Ștefan Georgescu Gorjan

The letter sent by Brâncuși, in 1937, to the engineer Ștefan Georgescu Gorjan

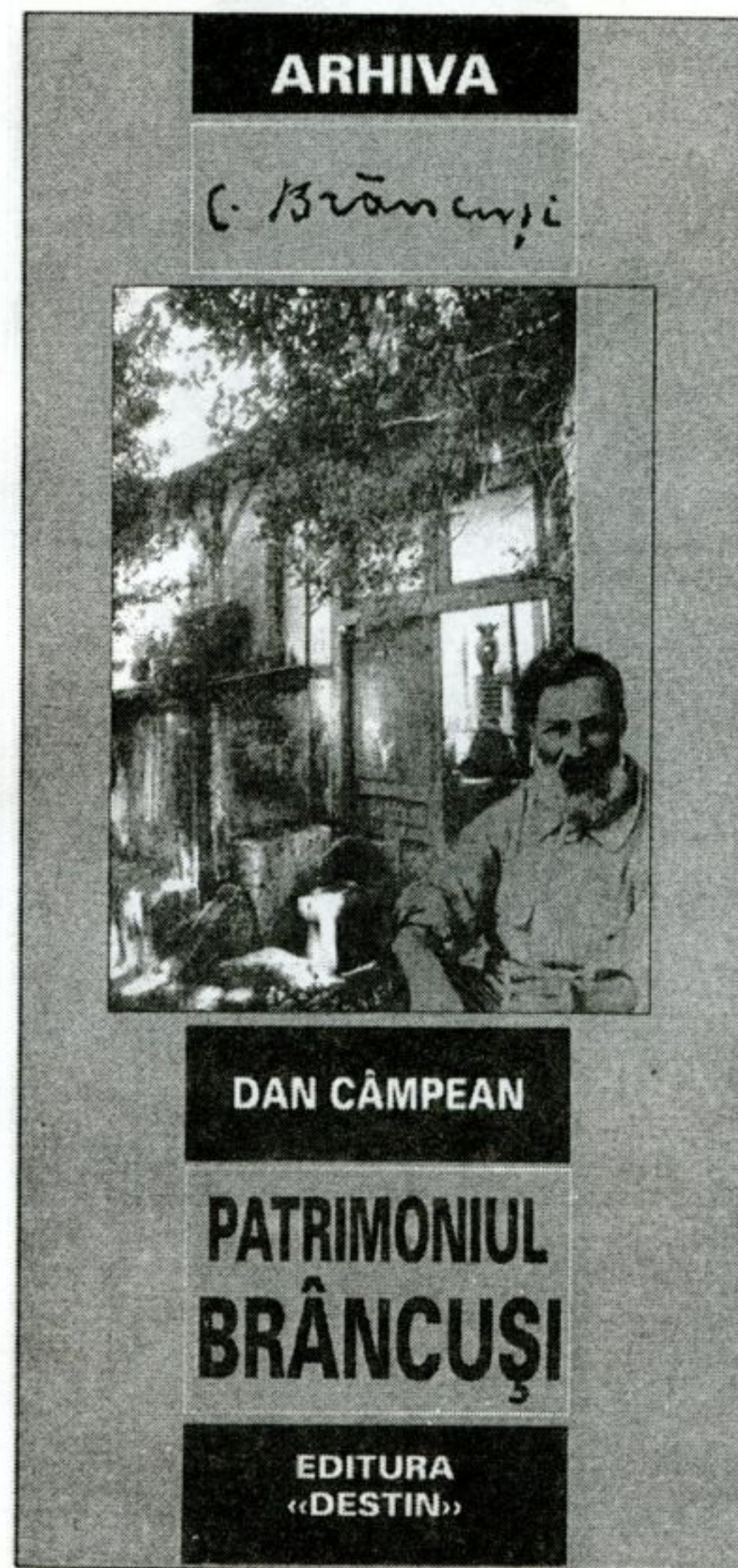
Contents

THE STORY OF THE ENDLESS COLUMN	43
THE ENDLESS COLUMN OF TÂRGU – JIU	45
HISTORICAL SURVEY OF THE ERECTION OF THE "ENDLESS COLUMN"	59
"HABENT SUA FATA COLUMNAE"	73
FINIS CORONAT OPUS	75
SORANA, THE OFFSPRING OF THE GORJANS	79
(After word by: Barbu Brezianu)	

English version by:

**SORANA
GEORGESCU - GORJAN**

În colecția
ARHIVA "C. BRÂNCUȘI"
au apărut

În colecția
ARHIVA "C. BRÂNCUȘI"
au apărut

În curând

